

﴿يَقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ﴾

﴿Ey halkımız! Allah'ın davetçisine uyun!﴾

(Ahkaf, 46/31)

Yolcu'nun El Kitabı

Yolculukla İlgili Dinî Hükümler

«زاد المسافر»

Özgün Adı: Zâdu'l-Musâfir

Telif: Fehd b. Yahya el-Amrârî

Çeviri: Dr. Mustafa Öztürk

Yayına Hazırlık: Guraba Yayın Heyeti

Abdullah Yolcu - Mustafa Yiğit - Murat Kahraman

Kapak: Guraba

Baskı-Cilt: Step Ajans, Bosna Cd. No: 11

Bağcılar / İstanbul Tel: (0212) 446 88 46

Guraba Yayınları: 222

ISBN: 978-605-2107-51-5

M. 2019 / H. 1441

Her Hakkı Saklıdır

 GURABA YAYINCILIK TİC. LTD. ŞTİ.
الدار الأثرية للطباعة والنشر والتوزيع والترجمة

 Çatalçeşme Sok. Defne Han No: 27/5
Cağaloğlu - Fatih / İstanbul / TÜRKİYE

	gurabayayinlari	(0090) 212 526 06 05	
	guraba yayinlari	(0090) 507 286 14 14	
	www.guraba.com.tr	guraba@hotmail.com	

Fehd b. Yahya el-Ammarî

Yolcu'nun El Kitabı

Yolculukla İlgili Dinî Hükümler

الغراباء
güraba

guraba *Yayında Mihenk Taşı*

NEDEN GURABA?

* قال رَسُولُ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ:

«بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ؛ فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ.»

رواه مُسْلِمٌ، وفي رواية الترمذي:

«فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ؛ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ مِنْ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي.»

* * *

Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“İslam garib olarak başladı. Başladığı hale geri dönecektir. O halde müjdeler olsun Guraba’ya/gariplere!”

[Müslim Kitâbu'l-İmân]

Tirmizî'nin rivayetinde ise şöyle geçer:

“Guraba’ya/gariplere müjdeler olsun! Onlar ben-den sonra sünnetimden insanların bozdukları şeyleri düzeltenlerdir.”

[Tirmizî, İmân]

Giriş

Allah'a hamdolsun. Kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan son Nebi'ye salat ve selam olsun.

İnsan, tabiatı gereği seyahati, farklı yerlere gitmeyi ve farklı şeyler yaşamayı sever. Hatta pek çok insan için bu bir tür zevk ve eğlence haline gelmiştir. Nitekim bu insanlar ibadet, hac, ilim, davet, iş, gezi, av ya da benzeri başka amaçlarla her ay farklı bir şehre ve her yaz farklı bir ülkeye giderler.

İşte bütün bu kimselerin yolculuktayken veya ikamet halindeyken yapacakları ibadetlere ait hükümler konusunda yeterli ilme sahip olmaları ve bu ilmi de itikadının, fikirlerinin ve izlediği yolun doğruluğuyla tanınmış olan güvenilir ilim ehlinde almaları gerekir. Çünkü bu ilim, dinin ta kendisidir. O halde herkes dinini kimden öğrendiğine dikkat etmelidir. Özellikle de inançta/itikatta ve din anlayışında sapmaların iyice arttı-

ğı, din ve fetva meselelerinin herkesin at oynattığı bir alan haline geldiği ve insanların şüpheye düşürülüp kafalarının karıştırıldığı şu zamanda daha da dikkatli olunmalıdır.

Bir Müslümanın şu hayatta sahip olduğu en değerli şey dinidir. Buluş çağından Allah'a kavuşacağı zamana kadar onun en kârlı sermayesi ve en büyük projesi, dinidir. Başarısı ve kurtuluşu, zararı ve hüsranı buna bağlıdır. Bir tüccar, malı ve sermayesi üzerine nasıl titriyorsa o da aynı şekilde dini üstüne titremelidir. Onu kaybettirecek ya da ona zarar verecek her şeye karşı tedbirli olmalıdır. O nedenle bir müslüman, fetvalar arasından işine geleni aramaktan ve ruhsatların peşinde koşmaktan sakınmalıdır.¹

Yolculukta olan ve yolculuğa çıkacak olan kardeşlerim! Sizleri selamlıyorum, zira selam, kalple-

1 Maalesef bugün pek çok insan alim, ilim talebesi, dave - çi, vaiz, imam, müezzin, hafız, rukyeci, İslamî programlar sunan, ilahiyat fakültesi öğrencisi, sosyal danışman, İslamî şiirler yazan şair vb. kimseler arasındaki farka dikkat etmemekte, aksine ilim, fetva ve ümmete önderlik etme konusunda hepsini aynı seviyede görmektedir.

rin anahtarınıdır. Size bu kitabı hediye ediyorum, zira hediye, kalplere girmenin yoludur. İlim, zikir ve kitapla olan beraberlik ne güzeldir! Bunlar yolculuğa neşe katan çok güzel şeylerdir! Bu tür yolculuk da ne güzel yolculuktur!

Şair ne güzel söylemiş:

*“Eğer kardeşler/dostlar bir araya gelemiyorsa,
Yazmaktan daha güzel bir irtibat yolu yoktur.”*

Müslüman bir kimsenin din kardeşine sunabileceği en değerli hediye, Allah'ın izniyle, onun hidayetini artıracak ya da onu helakten kurtaracak hikmetli bir sözdür.

Yolculukta olan ve yolculuğa çıkacak olan kardeşlerim! Yedinci baskısı yapılan *el-Muhtasar fi Ahkami's-Sefer* adlı kitabımın özeti olan bu kitapçığı, bazı kardeşlerimizin de talebi üzerine sizlere takdim ediyorum.

Eserin, yolculuğa çıkanlar için azık ve arkadaşı olmasını; hafif ve taşınmasının kolay olmasını; her an el altında bulundurulabilmesini, yeni başlayanlar için tam bir rehber, temel bilgilere sahip

olanlar için de yeterli ve tamamlayıcı nitelikte olmasını; istenen bilgilere ulaşmasının da kolay olmasını istedim. Yolculuğa çıkanların ihtiyaç duyacakları tüm bilgileri içinde bulabilmeleri için büyük gayret sarf ettim.

Kitapta sadece yolculukla ilgili en önemli meseleleri ele aldım (toplamda üç yüze yakın meseleye değindim). Bunu yaparken ayrıntıya girmedim, ihtilaflara değinmedim ve birkaç yer dışında delillere yer vermedim.

Kitaptaki bilgileri hadis kitaplarından ve şerhlerinden, sahabenin, tabiînin ve dört büyük imamın (Ebu Hanife, Malik, Şafii ve Ahmed), onların talebelerinin ve diğer İslam alimlerinin görüşlerinden derledim. -Allah hepsine rahmet eylesin; İslam'a ve müslümanlara yaptıkları hizmetlerden dolayı onları en güzel şekilde mükafatlandırın-.

Görüşler arasından delillere en yakın ve muhakkik alimlerin gerekçeli açıklamalarına en uygun olduğunu düşündüklerimi tercih ettim. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Ey iman edenler!... Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düştü-**

günüzde, onu Allah'a (Kur'ân'a) ve Peygamber'e (Sünnete) arz edin." (Nisa, 59)

Seferilikle ilgili meselelerdeki ihtilafların ve delillerin ayrıntılarını incelemek isteyenler, özet olan bu kitabın aslına ve ilgili diğer kitaplara bakabilirler.

Allah Teâlâ'dan; bu kitabı faydalı kılmasını, kâında güzel bir şekilde kabul buyurmasını, onu her daim rızasına uygun, bereketli ve yararlı kılmasını, ahiretim için azık, ölümümünden sonrası için de salih bir amel eylesmesini dilerim. O, kendisinden dilekte bulunulanların en hayırlısı ve kendisine ümit bağlanılanların en cömerdidir.

Kitaba "Yolcunun El Kitabı" adını verdim. Bu kitabı bastırmak, yayınlamak ve tercüme etmek isteyen herkes bunu yapabilir. Anne-babamın ve ailemin sadakası olarak bu hakkı onlara tanıyorum. Değerli kardeşim Abdurrahim b. Abdurrahman el-Aclan'a da asıl kitabımdan yaptığı bu kapsamlı ve faydalı özet için teşekkür ediyorum. Rabbim bu emeğini mizanda iyiliklerinin arasına katsın.

Yolculuğun Bazı Faydaları:

* Yolculuk, Allah'ın yarattığı varlıklar üzerinde tefekkür etmek ve onlardan ders çıkarıp ibret almak için önemli bir fırsattır.

* Yolculuk, nefis muhasebesi yapmak, hayatla ilgili hedefler belirleyip projeler hazırlamak için uygun bir fırsattır.

* Yolculuk, ahiret yurduna yapılan yolculuğu hatırlamak için önemli bir fırsattır. Zira bir yerden başka yere, bir yurttan başka yurda... derken sonunda ebedî kalınacak esas yurda varacağız: Ya nimet yurduna ya da ateş yurduna... -Allah cümlemizi cehennemden korusun-.

* Yolculuk hem ibadet, hem seyahat, hem sıla-i rahim, hem de dost ve arkadaşları ziyarettir.

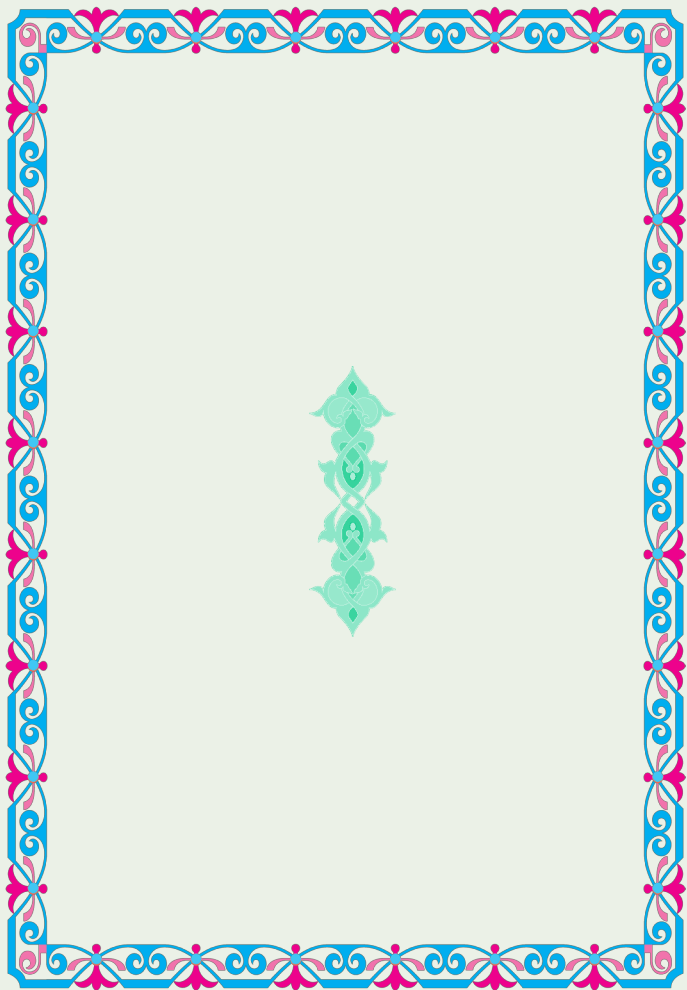
* Yolculuk ülkeleri, medeniyetleri, kültürleri ve önemli şahsiyetleri tanımak için bir fırsattır.

* Kâbe'ye yolculuk, bir iman yolculuğu ve nefisler için bir eğitim kursudur.

* Yolculuk, ruhu ve bedeni dinlendirip rahatlatan bir etkinliktir. Nitekim doktorlar bunalıma

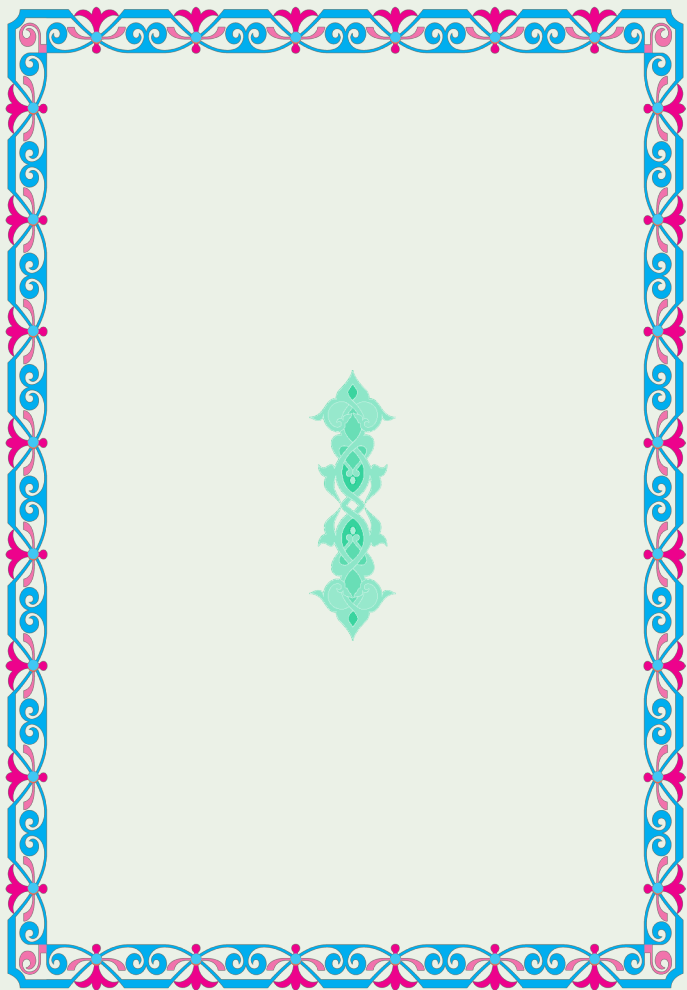
giren, dert ve tasalarla boğuşan kimselere yolculuğa çıkmayı/seyahati tavsiye etmektedirler. Seyahat, aynı zamanda psikolojik hastalıkları olanlar için de başarılı bir tedavi yöntemidir.

*Yolculukla
İlgili
Hükümler*

Yolculuk Hükümleri Uygulanacak Yolculuğun Tanımı ve İlgili Meseleler

İnsanların “yolculuk” olarak değerlendirdiği her türlü seyahat, seferilik hükümlerinin geçerli olduğu bir yolculuktur. Gidilen mesafe ve yolculuk süresi ister kısa ister uzun olsun fark etmez. Bu konuda ölçü, fertlerin görüşleri değil belde halkının tamamının ya da çoğunluğunun benimsediği örfdür. Zira bu konuda kesin ve açık bir sahih delil yoktur. Bu konuda örfte de üç durum söz konusudur:

1- Gidilecek mesafenin yolculuk mesafesi olduğunda ittifak ediliyorsa o yolculukta seferilik hükümleri geçerli olur.

2- Gidilecek mesafenin yolculuk mesafesi olmadığında ittifak ediliyorsa o yolculukta seferilik hükümleri geçerli olmaz.

3- Gidilecek mesafenin yolculuk mesafesinde olup olmadığı konusunda anlaşmazlık varsa o yolculukta seferilik ruhsatlarından faydalanıla-

maz. Çünkü kesin bir yolculuk söz konusu değildir.

Bu konuda şöyle bir görüş de vardır: Seksen sekiz (88) kilometrelik bir yola giden kimse seferî/ yolcu olur. Bu konudaki ölçü ve hesaplamalar içinde en ihtiyatlı olanı budur.²

1- Mübah veya müstehap bir yolculuğa çıkan kimse -hatta bir günah işlemek için yolculuğa çıkmak gibi haram olan bir yolculuğa çıkan kimse bile- seferilik hükümlerinden faydalanabilir.

2- Ramazanda oruç tutmamak için ya da farz namazları kısaltmak için yolculuğa çıkan kimse seferilik ruhsatlarından faydalanamaz. Çünkü bu, Allah'ın belirlediği sınırları hile yoluyla çiğ-nemek demektir.

3- Deniz yolculuğuyla kara yolculuğunun hükmü aynıdır. Deniz yolculuğunun mesafesi de

---

2 Yolculuk mesafesinin belirlenmesindeki ihtilaf, bir (1) "fersah"ın kaç kilometre olduğu konusundaki anlaşmazlığa dayanmaktadır. Bu ihtilaf dolayısıyla yolculuk mesafesi hakkında 70 km'den 120 km'ye kadar farklı görüşler belirtilmiştir.

örfen namazın kısaltılacağı mesafeye ulaşıyorsa onda da seferilik hükümlerinden faydalanılabilir.

4- Seferilik hükümlerinin geçerli olması için gidilecek mesafenin seferilik mesafesine uygun olup olmadığına bakılır. Söz konusu mesafenin uzun zamanda mı yoksa kısa zamanda mı katedildiğine değil. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

5- Yolculukta mesafe belirlenirken sadece gidiş mesafesi ölçü alınır, gidiş-dönüş mesafesi değil.

6- Bir kimse katettiği/katedeceği mesafenin örfen yolculuk sayılıp sayılmadığı konusunda şüpheye düşecek olursa seferî sayılmaz. Dolayısıyla namazları kısaltma, oruç tutmama ve diğer seferilik ruhsatlarından faydalanamaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

7- Bir kimse gideceği yere iki ayrı güzergâhtan gidebiliyorsa ve bunlardan biri uzun olup seferilik mesafesi dâhilindeyse, diğeri ise kısa olup seferilik mesafesi dışındaysa, birkaç ihtimal söz konusudur:

a- Eğer bir mazeretten dolayı kısa yoldan gidemiyorsa ve hileye başvurmak gibi bir niyet taşıyamıyorsa o takdirde seferilik hükümlerinden faydalanabilir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

b- Uzak yoldan gitmekteki amacı gezip dolaşmak ise yine seferilik hükümlerinden faydalanabilir. Zira bu durumda seferî olmak için gereken asıl sebep mevcuttur ki bu sebep sefer, yani yolculuktur.

c- Şayet kısa yoldan gitme imkanı varsa ve buna mani olacak bir mazereti de yoksa, bu durumda seferilik ruhsatlarından faydalanma amacı gütmeyen uzun yolu tercih ederse, yine seferilik hükümlerinden faydalanabilir.

d- Şayet hileye başvurup sırf seferilik hükümlerinden faydalanmak için uzun yolu tercih edecek olursa bu durumda seferilik hükümlerinden faydalanamaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

Yolculukla İlgili Temel Hükümler

1- Yolculuk niyeti, seferilik hükümlerinden faydalanabilmek için temel şarttır. Bu yüzden bir kimse yolculuk niyeti taşımadan, sırf kaybettiği bir şeyi aramak için veya gezmek için yola çıksa, seferilik mesafesini aşsa bile seferilik hükümlerinden faydalanamaz. Dört mezhep imamının görüşü böyledir.

2- Yolcu, yaşadığı şehrin meskun mahallinin (yerleşim alanının) dışına çıktığı anda seferilik hükümlerinden faydalanmaya başlar. Yaşadığı şehrin yerleşim alanı dahilinde olduğu sürece bu hükümlerden faydalanamaz. Bu konuda alimler arasında icma olduğu nakledilmiştir.

3- Yaşadığı şehrin yerleşim alanı dışında olan ve yıl boyu meskun olmayan tarla, bağ-bahçe vs. varsa bunlar seferilikte göz önüne alınmaz. Dolaşısıyla yıl boyu meskun olan yerleşim alanının dışına çıkmakla seferilik hükümleri başlar. Meskun

mahal dışındaki fabrikalara ve şirketlere gelince... Şayet buralarda işçilerin ya da başkalarının sürekli kalacağı konutlar yoksa bunlar da seferilikte göz önüne alınmaz.

4- Yerleşim alanından maksat yol boyunca bulunan, açıkta ve görülebilir olan evler ve binalardır. Şayet bu evler ve binalar açıkta değilse, mesela dağların arkasında gizliyse ve yol üzerinde değilse bunlar seferilikte göz önüne alınmaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

5- Örfen bir şehre nispet edilen her ev, o şehre ait sayılır. Dolayısıyla evlerin bulunduğu alanın tamamen dışına çıkılmadıkça seferilik hükümlerinden faydalanılamaz.

6- Yolcunun, seferilik hükümlerinden faydalanmaya başlaması için, görüş alanı itibarıyla değil bizatihi bedeniyle, yaşadığı şehrin yerleşim alanının dışına çıkması gerekir. Yaşadığı yere geri dönerken de -gözüyle uzaktan orayı görse bile- bizatihi bedeniyle oraya girmediğçe seferilik hükümlerinden yararlanmaya devam eder. Oraya girdiği anda ise artık seferilik hükümlerinden ya-

rarlanamaz. Çünkü artık yolculuğu sona ermiştir. Bu konuda icma vardır.

7- Uçakla yolculuk yapan kişi, uçak -hava alanından ayrıldıktan sonra değil- şehrin yerleşim alanının dışına çıktıktan sonra seferilik ruhsatlarından faydalanmaya başlar. Dönüşte uçağın hava sahası itibarıyla şehrin yerleşim alanına girmesiyle de seferilik hükümleri sona erer.

8- Seferilik mesafesi hesaplanırken yolculuk yapılan şehre giriş sınırının mı ölçü alınacağı, yoksa o şehrin içinde gidilecek yerin mi esas alınacağı konusunda iki ihtimal söz konusudur:

a- Gidilecek yer yolculuk yapılan şehrin merkezinden daha ilerideyse ve ondan ayrı bir yere, ancak oraya o şehir üzerinden geçilerek gidiliyorsa bu durumda gidilecek yerin kendisi esas alınır.

b- Gidilecek yer yolculuk yapılan şehrin merkezinin sınırları içindeyse, o zaman şehre giriş sınırı ölçü alınır. Zira fıkıhçılar seferilik hükümlerinin başlamasında, bulunulan şehrin sınırlarının dışına çıkılmasını ölçü olarak belirlemişlerdir.

9- Şehrin yerleşim alanındaki yapılar arasında mesafe olması ve iki şehrin bitişik olması halinde...

a- Şayet yerleşim alanındaki yapıların tamamı o şehre bağlıysa ve örfen de o şehre nispet ediliyorsa bu durumda seferilik hükümleri -yapılar arasındaki mesafe ister az ister çok olsun- şehre ait en son yapı terk edildikten sonra başlar. Çünkü seferilik hükümlerinde aslanan, şehrin dışına çıkılmasıdır.

b- Bulunulan şehrin hemen bitişiğinde başka bir şehir varsa bu durumda da iki ihtimal vardır:

* İki şehir birbiriyle yakından bağlantılıysa, tek bir şehir gibi sayılır ve seferilik hükümleri iki şehrin terk edilmesinden sonra başlar. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

* İki şehir birbirinden ayrıysa, aralarındaki mesafe ister kısa ister uzun olsun yolcu kendi şehrini terk ettiği zaman seferilik hükümlerinden faydalanmaya başlar.

Yolculuk Yönünden İnsanların Durumu

1- Bir kimse doğup büyüdüğü şehre (aslî vatanına) yerleşip orada hayat kurduğu takdirde, geri dönme niyetiyle oradan ayrılıp yolculuğa çıkarsa ve oradan başka bir yere yerleşip yeni bir hayat kurmazsa, yaşadığı şehrin dışında olduğu sürece seferî sayılır.

2- Bir kimse doğup büyüdüğü şehrin (aslî vatanının) dışında bir yere yerleşip orada hayat kurarsa ve oradan göçüp ayrılma niyeti de olmazsa, orası onun aslî vatani hükmünde olur. Dolayısıyla ziyaret amacıyla doğduğu aslî vatanına giderse ya da başka bir yere yolculuk yaparsa seferî sayılır.

3- Bir kimse bir şehre yolculuk yapar ve süresiz olarak orada kalmaya niyetlenirse, orası onun vatani hükmünde olur ve seferî sayılmaz.

4- Yolcu, yolda olduğu sürece seferilik hükümlerinden yararlanır. Bu konuda ittifak vardır.

5- Yolcu, yolculuğu sırasında bir günlüğüne bile olsa yaşadığı şehre dönecek ya da oraya uğrayıp geçecek olursa seferilik hali sona erer ve orada bulunduğu sürede seferî sayılmaz.

6- Uzun yol şoförleri, uçak ve gemi çalışanları gibi sürekli yolculuk halinde olan kimseler için iki durum söz konusudur:

a- Şayet yolculukları sırasında aileleri yanlarındaysa kullandıkları araçları onların vatani/yurdu sayılır. Dolayısıyla seferilik hükümlerinden istifade edemezler. Fıkıhçıların hepsi bu görüştedir.

b- Şayet yolculukları sırasında aileleri yanlarında olmazsa, o takdirde seferilik hükümlerinden istifade edebilirler.

7- Bir kimse yaşadığı şehirden ayrılıp yolculuğa çıksa ama yolda bir ihtiyaçtan ya da başka bir sebepten dolayı geri dönmek istese seferilik hükümlerinden istifade edebilir mi, edemez mi? Bu durumda iki ihtimal söz konusudur:

a- Eğer seferî olacak mesafeye ulaşmışsa seferilik hükümlerinden istifade edebilir.

b- Eğer seferî olacak mesafeye ulaşmamışsa seferilik hükümlerinden istifade edemez. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

8- Bir kimse iş, eğitim ya da başka bir sebeple herhangi bir şehre yolculuk yapacaksa -yolculuğu belli bir süreyle ya da belli bir işin bitimiyle sınırlı olsun ya da olmasın- ne yapması gerekir? Bu konuda ihtilaf vardır:

Birinci görüş: Eğer gittiği yerde dört (4) gün ve daha fazla kalma niyetindeyse seferî sayılmaz.

İkinci görüş: Yolculuk konusunda ölçü örf olduğu gibi kişinin yolcu sayılıp sayılmayacağı konusunda da ölçü örfdür.

Buna göre halkın "yolcu" olarak gördüğü kimseler yolcudur, yolcu olarak görmediği kimseler de yolcu değildir.

Bu görüşe göre durum şöyledir:

* **Örfen -ittifakla- yolcu sayılmayanlar.** Mesele iş ve eğitim amacıyla yolculuğa çıkanlar ki bunlar gittikleri yerde genelde bir ya da birkaç yıl kalırlar.

* **Örfen -ittifakla- yolcu sayılanlar.** Mesela hac, umre, tedavi, gezi ve seyahat amacıyla yolculuğa çıkanlar böyledir ki bunlar gittikleri yerde genelde bir ya da birkaç ay kalırlar.

* **Örfen yolcu olup olmadıklarında ihtilaf olan ve hangi taraftan sayılacaklarına karar verilemeyenler.** Mesela kısa süreli bir iş veya eğitim amacıyla yolculuğa çıkanlar böyledir. Bu mesele iki ihtimale de açıktır, ancak bunların yolcu sayılmaları ihtiyata daha uygundur.

Bu görüşlerin hepsi de kuvvetli olduğu için bu meselede ihtiyatlı davranmak önem taşımaktadır. Çünkü mesele, İslam'ın şartlarından olan iki temel rükünle (namaz ve oruçla) ilgilidir.³

3 Uygulamalı örnekler:

1- Yurtiçinde veya yurtdışında okuyan, gittikleri yerde en az bir ya da birkaç sene kalan, ne zaman geri döneceklerini bilen ve sürekli olarak gidip gelmeyen öğrenciler yolcu sayılmazlar. Böylelerinin, işlerine gelen fetva ve ruhsatlar bulma peşinde koşmaması gerekir. Böyleleri namazları kısaltmayıp tam kılsa, ibadetlerini şüpheye yer bırakmadan gönül huzuruyla tamamlasa ne zararları olur ki?! Müslümanların

9- Bir kimse bir yere yolculuk yapar ve bir işi dolayısıyla orada kalırsa, ama işinin de ne zaman biteceğini bilmezse, bu durumda seferilik hükümlerinden faydalanabilir. Bu konuda fakihler arasında ittifak vardır.

Bununla beraber ihtiyatlı olan şudur: Eğer insan işinin uzayacağını ve orada uzun süre kalacağını düşünüyorsa seferilik hükümlerinden istifa etmemelidir.

10- Hem doğup büyüdüğü aslî vatanında hem de taşınıp yerleştiği ve yuva kurduğu şehirde evi olan kimse bayramlarda ve kısa süreli tatillerde doğduğu aslî vatanına gidecek olursa seferilik hükümlerinden faydalanır. Çünkü o yolcu sayılır

---

bu konuda gevşek davranmaktan şiddetle sakınmaları gerekir.

2- İşçi, memur vb. kimseler eğer gittikleri yere yerleşmişler ve sürekli olarak gidip gelmiyorlarsa bunlar için de aynı durum geçerlidir.

3- Tedavi, gezi ve seyahat, vazife, kısa süreli eğitim ve staj, hac veya umre amacıyla birkaç günlüğüne ya da birkaç haftalığına yolculuğa çıkanlar ise dönüş günleri belli olsun ya da olmasın yolcu sayılırlar.

ve gittiği yerde bir eve sahip olması onu seferî olmaktan çıkarmaz.

Ancak oraya sürekli olarak gidip geliyor ve orada kendisini seferî olmaktan çıkaracak şekilde günlerce, haftalarca, hatta aylarca kalıyorsa... bu durumda o kişi "iki vatanlı" sayılır ve iki şehirde de yolcu sayılmaz.

Bununla beraber iki şehir arasında gidip gelirken yolculuk süresince seferî sayılır ve seferilik ruhsatlardan faydalanır.

11- İki evli olup bir eşi başka şehirde olan ve ara sıra oraya gidip birkaç gün orada kalan ve sonra da yaşadığı şehre dönen kimse seferî sayılır.

Ancak oraya sürekli olarak gidip geliyorsa o zaman bir önceki maddedeki durum geçerli olur.

12- Bir kimse ana-babasından ayrılıp başka bir şehre yerleşir ve orada kalmaya karar verirse, sonra da ana-babasını ziyaret etmek için ya da başka bir amaçla ana-babasının yaşadığı şehre dönecek olursa, orada seferilik hükümlerinden faydalanır.

13- Devlet başkanı, ülkesi içinde bir şehirden diğerine gidip gelirken seferilik mesafesini aştığında yolcu sayılır ve seferilik hükümlerinden faydalanır. Ancak sürekli olarak gidip geliyorsa o takdirde daha önce zikri geçen durum geçerli olur. Fıkıhçılardan çoğu bu görüştedir.

Not: Yukarıda bahsi geçen şartlar ve durumlar kişinin yolcu sayılmamasında tek başlarına belirleyici değildir. Aksine onların yanı sıra örfün açıklığa kavuşturduğu başka şartların da bulunması gerekir. Mesela sürekli gidip gelme, oturmaya hazır bir yerin bulunması, birkaç gün ya da birkaç hafta kalınacak olması vb. gibi.

14- Seferilik mesafesi dahilinde olan bir şehre yolculuk yapan kişi bir günlüğüne bile olsa oraya gitse, sonra şehrine geri dönse, yolcu olduğu süre zarfında seferilik hükümlerinden faydalanır. Dört mezhep imamının görüşü bu yöndedir.

15- Seferilik mesafesindeki bir yere gününbirlik gidip gelen kimseler, mesela bazı işçiler, öğretmenler ve öğrenciler için en ihtiyatlı olan, namazları kısaltmamalarıdır. Çünkü artık bu, mutad

bir durum haline gelişmiştir. Bununla beraber meşakkat olması durumunda namazları kısaltmadan cem etmeleri caiz olur. Ama yolculukları uzun sürüyorsa o zaman namazı kısaltmaları ve cem etmeleri caiz olur.

16- İş ya da eğitim için seferilik mesafesindeki bir yere giden ve eğitim ya da iş günleri süresince orada kalan, sonra da hafta sonu tatilinde, yaşadığı yere geri dönen kimseler çalıştıkları ya da eğitim gördükleri yerde seferî sayılırlar. Çünkü bu kimseler yolculuk halindedirler ve gittikleri yere yerleşmemektedirler. Yaşadıkları yere döndüklerinde seferî sayılmaz ve namazlarını tam kılarlar.

Yolculuk Adabı

* Yolculuk için anne-babadan izin isteme konusunda birkaç durum söz konusudur:

1- Farz olan hac için yapılacak yolculukta anne-babanın iznini almak şart değil, müstehaptır. İzin vermeseler bile onlara itaat edilmez. Ancak nafile olan hacda onlardan izin alınmalıdır, izin vermezlerse onlara itaat etmek gerekir.

2- Farz-ı ayn olan bir ilmi öğrenmek için yapılacak yolculukta şayet kişi bu ilmi kendi memleketinde -modern iletişim araçları yoluyla bile olsa- öğrenme imkanına sahip değilse, o takdirde ana-babasından izin alması gerekmez, ama bunu yapması müstehaptır. Şayet izin vermezlerse onlara itaat etmesi gerekmez. Nafile olan ilimleri öğrenmek için yapılacak yolculukta ise onlardan izin alması gerekir. Farz-ı kifaye olan ilimler için yolculuğa gelince... onları kendi memleketinde öğrenme imkanı yoksa ya da sahip olduğu kabiliyetlerden dolayı onun bu ilimleri tah-

sil etmesi ümmetin yararı için gerekliyse o zaman ana-babasından izin alması gerekmez, ama bunu yapması müstehaptır.

3- Ticaret için yapılacak yolculukta şayet kişi bunu kendisinin ya da ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için yapıyorsa ve yapmadığı takdirde sıkıntı yaşanacaksa, bu durumda ana-babasından izin alması gerekmez. Ama bu yolculuğu daha çok kazanmak ve sermayesini artırmak için yapıyorsa o takdirde onlardan izin alması gerekir.

4- Düşmana saldırı amacıyla yapılan ve farz-ı kifaye olan cihad için yapılacak yolculukta, şayet savaşın çıktığı ülkede cihad şartları oluşmuşsa ve devlet başkanı ile alimler de cihad kararı almışlarsa o zaman hem devlet başkanından hem de ana-babadan izin alınması şarttır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

Anne-baba ya da ikisinden biri -müslüman olmaları şartıyla- izin vermezlerse cihada çıkılması haram olur. Çünkü ana-babaya itaat farz-ı ayndır, cihad ise farz-ı kifayedir. Ancak cihadın farz-ı ayndığı durumlar bunun dışındadır ki buna alim-

ler karar verir. Böyle bir durumda da cihada çıkmak için ana-babanın iznine gerek yoktur.

5- Mübah amaçlarla yapılan yolculuklarda anne-babadan izin alınması şarttır.

* Ana-babaya itaatte, meydana gelebilecek fayda ve zarar ölçü alınır. Buna göre de birkaç durum söz konusudur:

1- Kişinin yapacağı yolculukta kendi yararı söz konusuysa ve ana-babası için herhangi bir zarar söz konusu değilse, onlardan izin alması şart değildir.

2- Yapacağı yolculukta kendi yararı söz konusuysa, ama ana-babası için de bir zarar söz konusuysa, o zaman onlardan izin alması şarttır.

3- Eğer yolculuğa çıkarsa kendisi için, yolculuğa çıkmazsa da ana-babası için bir zarar söz konusu ise, bu durumda iki ihtimal vardır:

a- Eğer kendi göreceği zarar ana-babasının göreceği zarardan daha büyükse, onlardan izin alması şart değildir. Ama onların göreceği zarar daha büyükse o zaman izin alması şart olur.

b- İki tarafın uğrayacağı zarar eşitse, o zaman her mesele kendi içinde değerlendirilerek karar verilir. Kuşku yok ki ana-babaya itaatin de, isyanın da farklı dereceleri vardır. Allah bize ana-babalarımıza itaat etmeyi ve iyilik yapmayı nasip etsin ve onlardan ahirete göçenleri de bağışlasın.

* Ana-babanın ikisi de yaşıyorsa sadece birinin izni yeterli değildir, ikisinden de izin alınması gerekir.

* **Önemli Not:** Şeyhülislam İbn Teymiyye'ye, çocukları olan birinin yolculuğa çıkmasıyla ilgili bir soru sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Çoluk çocuğu olan birinin yolculuğa çıkmasına gelince... sayet yapacağı yolculuk çoluk çocuğunun zararına olacaksa yolculuğa çıkmaz. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, 'Kişiye, bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ihmal etmesi, günah olarak yeter.'⁴ buyurmuştur."

---

4 Ahmed 6495, Hakim 1515. Ahmed Şakir ve Şuayb el-Arnavud, *Müsned'e* yaptıkları tahkiklerinde hadisin "sahih" olduğunu belirtmişlerdir.

* Yolculuğa çıkacak kişinin yola çıkmadan önce vasiyetini yazması müstehaptır. Şayet üzerinde borç varsa bunları yazması farz olur. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle emretmiştir.⁵

* Yolculuğa çıkacak kişinin ailesi, hocaları ve arkadaşları ile vedalaşması müstehaptır. Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, rivayet ettiği bir hadiste şöyle demiştir: "Yola çıkacağımız sırada vedalaşmak için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittik."⁶

* Yolculuğa çıkacak kişinin, ailesi ve arkadaşlarıyla vedalaşırken şöyle demesi müstehaptır:

«أَسْتَوْدِعُكُمْ اللَّهَ الَّذِي لَا تَضِيعُ وَدَائِعُهُ» / "Sizi, kendisine emanet edilen hiçbir şey zayi olmayan Allah'a emanet ediyorum."⁷

Onların da şu sözlerle karşılık vermeleri müstehaptır:

5 Müslim 1672.

6 Buharî 2954.

7 Ahmed 9230, İbn Mâce 2825, İbnu's-Sunni 505. Elbani sahih olduğunu söylemiştir: *Sahihu İbn Mâce* 2825. İbn Hacer de hasen olduğunu belirtmiştir: *el-Futuhât* 5/114.

«نَسْتَوِدُّعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ» / "Senin dini- ni, (geride bıraktığın) emanetlerini ve (ömrün- de) en son işleyeceğin amelleri Allah'a emanet ediyoruz."⁸

«رَوَدَكَ اللَّهُ التَّقْوَى وَغَفَرَ ذَنْبَكَ وَيَسِّرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ» / "Al- lah, azığını takva etsin, günahlarını bağışlasın ve nerede olursan ol hayrı sana kolaylaştırsın."⁹

* Yolcuya, eğer bu sorumluluğu kabul ederse, gideceği yerdeki kimselere selam götürmesi söy- lenir. Zira bu bir emanettir ve yerine getirilmesi farzdır. Ancak o bu sorumluluğu kabul etmezse o zaman onu yerine getirmesi farz olmaz.

O nedenle selam gönderen kimsenin, yolcuyu zor durumda bırakmamak için "eğer yapabilir- sen," "mümkün olursa" vs. demesi gerekir.

8 Ahmed 4542, Tirmizî ("sahih" kaydıyla) 3442. Ahmed Şakir, *Müsned*'in tahkikinde sahih olduğunu belirtmiş- tir. İbn Hacer de *el-Futuhât*'ta (5/116) hasen olduğunu söylemiştir.

9 Tirmizî 3444, Darimi 2713, İbn Huzeyme 2533. Elbani *Sahihu't-Tirmizî*'de "sahih" demiştir. İbn Hacer de hasen olduğunu belirtmiştir: *el-Futuhât* 5/120.

* Yolculuğa Perşembe günü çıkmak müstehaptır. Çünkü bir hadiste şöyle geçmektedir:

“Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Tebük gazvesine Perşembe günü çıktı. Zira o, yolculuğa Perşembe günü çıkmayı severdi.”¹⁰

Ancak haftanın herhangi bir gününü yolculuk için uğursuz saymak caiz değildir.

Bu nedenle insan hangi gün yolculuğa çıkmaya karar verdiyse o gün çıkmalıdır.

* Yolculuğa günün başında çıkmak müstehaptır. Geceleyin yolculuk yapmanın da müstehap olduğu söylenmiştir.

* İbn Receb *rahimehullah* şöyle demiştir: “Gecenin sonunda yolculuk etmek güzeldir. Bu hem bedenlerle yapılan dünyevî yolculuk için hem de kalplerin, amellerle Allah’a doğru yaptığı yolculuk için geçerlidir. ”

* Toplu yolculuklarda bir kişiyi belirleyip yolculuk masraflarını karşılayacak parayı ona ver-

---

10 Buharî 2950.

mek sünnettendir. Herkes parasından kendine düşen payı verir.

* İçinde köpek veya zil bulunan kafileye katılmak ya da kaplan postu edinip onu yolculuk sırasında yanında bulundurmamak yasaklanmıştır. Nitekim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

*"Melekler, içinde köpek ve zil bulunan kafileye eşlik etmezler."*¹¹

*"Melekler, içinde kaplan postu bulunan kafileye eşlik etmez."*¹²

"Zil"den maksat, hayvanlara takılan ve çan şeklindeki küçük zillerdir. İhtiyaç için bulunduru- lan bekçi köpekleri de söz konusu yasağın dışındadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* çoban köpeğine, av köpeğine ve ekinleri bekleyen bekçi köpeğine müsaade etmiştir.¹³

¹¹ Müslim 2113.

¹² Ebû Dâvûd 4130. Sıhhati tartışmalıdır. Nevevi, hasen olduğunu söylemiştir: *el-Hulasa* 1/78.

¹³ Müslim 1575.

* Yanında bir köpekle beraber tek başına yolculuğa çıkan kimse de bu hadisin hükmüne dahildir. Zira hadiste “kafile” denmiş olması, yolculukta yaygın olan durumu ifade etmekten dolayıdır.

* Yolculuğa çıkacak olan kimse seferilik hükümleri, hac, umre, ticaret, av, kafirlerle ilişkiye dair hükümler vb. gibi yolculuk sırasında ihtiyaç duyacağı bilgileri öğrenmeye gayret etmeli ve bu konuda başvuracağı bir kitabı yanına almalıdır.

✿ **Selefin yolculara yönelik bazı tavsiyeleri:**

* Bir adam, Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi ve “Ey Allah'ın Rasûlü! Ben yolculuğa çıkacağım. Bana tavsiyelerde bulun!” dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de “*Takvaya sarıl ve (yolculuk sırasında çıktığın) her tepede tekbir getir.*” buyurdu. Ardından da onun için şöyle dua etti:

“Ey Allah'ım! Onun yolunu kısalt ve yolculuğu ona kolaylaştır!”¹⁴

14 Ahmed 8310, Tirmizî (“hasen” kaydıyla) 3445, Hakim 2481. Hakim sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona

* Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem*, Muaz ve Ebu Musa *radıyallahu anhuma'yı* Yemen'e gönderirken onlara şöyle dedi: *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyip sevindirin, nefret ettirmeyin. Birbirinizle uzlaşın, ihtilafa düşmeyin."*¹⁵

Anlaşmak, uzlaşmak ve ihtilafa düşmemek her yolcunun muhtaç olduğu önemli bir tavsiyedir. Dolayısıyla bu tavsiye, müslümanların hayatında, hem yolculukları sırasında hem de diğer zamanlarda somut ve pratik olarak uygulanmalıdır.

Ne var ki bu nebevî tavsiyeler, pek çok müslümanın hem aklından hem de pratik yaşamından çıkmış durumdadır. Bu sebeple de pek çok toplumun, çevrenin ve ailenin yaşamı çatışma, soğukluk ve nefret ile doludur.

* Yahya el-Leysi şöyle demiştir: "Malik ile vedalaşırken ondan, bana tavsiyede bulunmasını istedim. O da bana 'Allah'a, Kitabına, müslümanların idarecilerine ve tüm müslüman halka karşı

---

katılmıştır. Şuayb el-Arnabud da *Müsned*'in tahkikinde hasen olduğunu söylemiştir.

samimi ol' dedi. Sonra Leys'in yanına gittim. Ondan ayrılacağım zaman ondan da Malik'e istediğimin aynısını istedim. O da bana onun söylediğinin aynısını söyledi."

* Bir bedevi kadın, yolculuğa çıkan oğluna tavsiyelerde bulunup şöyle demiştir: "Yavrucuum! Sen yabancılarla bir arada olacaksın, dostlarından uzak kalacaksın ve belki de sadece düşmanlarla karşılaşacaksın. O nedenle insanlara karşı güler yüzlü ol ve hem gizlide hem de açıkta Allah'tan kork!"

* Bir diğeri de yolculuğa çıkacak olan oğluna tavsiyelerde bulunup şöyle demiştir: "Dininde cömertlik, malında cimrilik etmekten sakın! Hem yumuşak huylu hem de eli-bol olmak en güzel süstür."

* Muhammed el-Hıdr, Almanya'da gurbetteyken şöyle demiştir: "Çevren, başındaki gözcülerin gözlerini kapattığı ve seni eleştirecek olanların ağızlarını mühürlediği, sonra da senden edep elbiseni çıkarmanı istediği zaman de ki: Erdemli davranmanın yeri yurdu olmaz."

* Kendini üstün görmekten sakın, mütevazı ol ve başkalarına yük olma! Mücahid *rahimehullah* şöyle demiştir: "İbn Ömer *radıyallahu anhuma*'ya hizmet etmek için ona yoldaş oldum. Ama o bana daha çok hizmet ediyordu."

* Yolculuk sırasında arzu, şehvet, para ve merak dürtülerinin baskısı altında kalarak, ilkelerin ve faziletin satıldığı çarşı-pazarlarda ve kulüplerde ilkelerini ve değerlerini satmaktan sakın!

* Yolculuk boyunca, yolculuğa çıkma niyetini aklından çıkarma! Eğer yolculuğun ibadet içerse niyetin sadece Allah rızası olsun. Eğer sıradan bir yolculuksa, aileni ve çocuklarını sevindirerek onu ibadete dönüştür. Zira yaptığın her harcama ve çektiğin her yorgunluk karşılığında -Allah'ın izniyle- mutlaka sevap kazanırsın. O nedenle bütün işlerinde Allah'ın rızasını gözet ve O'na itaat üzere ol.

* Günlük zikirleri yapmaya ve Kur'ân okumaya yolculukta da devam etmeye özen gösterilmelidir. Zira pek çok insan yolculuk sırasında yolculuğun zevkli ve eğlenceli yönleriyle meşgul olup

gaflete düşerek bunu ihmal etmektedir. Ben öyle salih zatlar tanıdım ki onlar her gün beş cüz Kur'ân okuma ve geceleri teheccüd kılma alışkanlıklarını yolculukta bile terk etmiyorlardı.

✿ **Yolculukta Kafiye Başkanı Seçmek:**

1- Yolculukta kafiye başkan seçmek müstehaptır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

“Üç kişi yolculuğa çıktığı zaman içlerinden birini başkan seçsinler.”¹⁶

2- Başkan seçilme hakkı, kadınlara değil erkeklere mahsustur.

3- Başkan seçiminde yolculukla ilgili meseleleri daha iyi bilen kişi, din bilgisi daha fazla olan

---

16 Ebû Dâvûd, 2608; Taberani, *el-Evsat* 8093. Ebu Hatim sahih olduğunu söylemiş, ancak onun Ebu Seleme *radıyallahu anh'a* ait mevkuf bir söz olduğunu belirtmiştir (*İlelu İbn Ebi Hatim*, 225). Aynı şekilde Darekutni de onun mevkuf olduğu görüşünü tercih etmiştir (*el-İlel*, 1795). Nevevi, *el-Mecmuu'da* (4/390) hasen olduğunu söylemiş, Şevkani de *Neylu'l-Evtar'da* (8/294) sahih olduğunu belirtmiştir.

kimseden önceliklidir. Çünkü başkan seçmenin amacı ve sebebi, yolculuktur.

4- Başkan seçimi, istişare ve tercihle olur.

5- Başkanlık yolculuk başladığında başlar, yolculuk sona erdiğinde sona erer. Çünkü yolculuğa mahsus bir durumdur.

6- Başkan seçiminde iki şart vardır: Yolculuk söz konusu olacak ve yolculuğa en az üç kişi çıkacak. Şayet yolculuğa çıkanlar iki kişiye işlerini aralarında istişareyle yürütürler.

7- Seçilen başkana itaat etmek farzdır.

8- Başkana itaat, her konuda değil özellikle yemek hazırlama, belli bir yerde konaklama vb. gibi yolculukla ilgili konularda farzdır. Bununla birlikte yolculukla ilgili olmayan konularda da başkana karşı çıkıp onunla atışmak uygun değildir.

Bu konudaki delillerden anlaşıldığı kadarıyla bu tür özel idareciliklerdeki yetki sınırı hususundaki kriter, örftür. Bazı insanların anladığı ve uyguladığı şekildeki başkana, mubah olan konularda ve ibadetlerde bile kayıtsız şartsız itaat

doğru değildir. Ona ancak dinen ve aklen iyi ve doğru olan konularda itaat edilir. Ayrıca onun kabileye zorluk çıkarması, zarar vermesi ve onları glerinin yetmeyeceği işlere zorlaması caiz değildir.

9- Başkan ile kafilenin tümü ya da bir kısmı kible konusunda anlaşmazlığa düşecek olurlarsa bu konuda ona itaat etmezler. Çünkü bu konu, ona itaat edilecek alanın dışındadır. Diğer ibadetlerde de aynı durum geçerlidir.

10- Kur'an'ı en iyi bilen kişi, imamlığa kabile başkanından daha layıktır. Çünkü Peygamber *sal-lallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

*" kişi yolculuğa çıkarsa içlerinden birini başkan sesin. Ilerinde imamlığa en layık olanları ise Kur'an'ı en iyi bilenleridir."*¹⁷

✿ Yolculukta Yapılacak Dualar:

* Yolculuğa çıkarken ve yolcuktan geri dönüşte dua etmek müstehaptır. Yolculuğa çıkarken yapılacak dua, bulunulan şehirden çıkarken değil,

yolculuk yapılacak araca binerken yapılır. Önce üç kere tekbir getirilir, sonra da şu dua okunur:

«سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا، وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ، وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعَثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ».

“Bunları bizim hizmetimize/istifademize sunan (Allah, her türlü kusurdan) münezzehdir. (O lüt-fetmeseydi) bizim bunlara gücümüz yetmezdi. Hiç kuşkusuz Biz, (dünya yolculuğumuzun) sonunda Rabbimize döneceğiz. Ey Allah'ım! Senden, bu yol-culuğumuzda bizlere iyilik, takva ve razı olacağın ameller nasip etmeni niyaz ederiz. Ey Allah'ım! Bu yolcuğumuzu bizim için kolay kıl, uzağını yakın et. Ey Allah'ım! Yolculukta arkadaşımız ve geri-de bıraktığımız ailemiz üzerinde vekilimiz Sensin. Ey Allah'ım! Yolculuğun sıkıntı ve zorluklarından, üzüntü verici manzaralarla karşılaşmaktan ve geri

dönüşte malımda ve ailemde kötü haller görmekten Sana sığınırım.”¹⁸

- Başka bir rivayette şöyle geçer: “İyi halden sonra kötü hale düşmekten ve mazlumun beddua-sından... Sana sığınırım.”¹⁹

Geri dönerken de aynı dua yapılır ve şu cümle ilave edilir:

«أَيُّونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» / “Yolculuktan dönenleriz, (her daım) Rabbimize tevbe, ibadet ve hamd edenleriz.”²⁰

- Başka bir rivayette de şöyle geçmektedir: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem yolculuktan dönüp ailesinin yanına vardığında şöyle derdi:

«تَوْبًا تَوْبًا، لِرَبِّنَا أَوْبًا، لَا يُعَادِرُ عَلَيْنَا حَوْبًا» / “Tevbe ediyoruz, tevbe ediyoruz. Rabbimize yöneliyoruz. Üzerimizde hiçbir günah bırakmayıp (hepsini affetmesini diliyoruz).”²¹

18 Müslim 1342.

19 Müslim 1343.

20 Müslim 1342.

21 Ahmed 2311. İbn Hacer, *el-Futuhat*'ta (5/172) hasen olduğunu belirtmiş, Ahmed Şakir de *Müsned*'in tahkikinde sahih olduğu söylemiştir.

* Bu dualar yolculuğun başında yapılamayacak olursa yolculuk sırasında da yapılabilir. Tıpkı abdest alırken ve yemek yerken başta besmeleyi unuttunca, daha sonra hatırlandığında söylendiği gibi.

* Yolculuktan geri dönerken yapılacak olan dua, ikamet edilen şehre yaklaşıldığı zaman yapılır. Zira hadiste şöyle geçmektedir: "Medine'ye yaklaştığımızda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi:

«*أَيُّونَ تَأْتِيُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ*». Medine'ye girinceye kadar da bunu söyleyemeye devam etti."²²

* Bir kimse yolculuğa çıkar ve yolculuk sırasında bir şehirden diğerine geçerse ilkin yolculuğa çıkarken yaptığı dua yeterlidir. Tekrar tekrar aynı duayı yapmasına gerek yoktur.

* Yolculuk duası, dikkatle düşünülecek olursa birbiriyle uyumlu, son derece eşsiz ve çok derin anlamlar, nebevî parıltılar, dikkat çekici imanî esaslar ve önemli uyarılar içermektedir.

* Yolculukta çokça dua, tevbe ve istiğfar etmek müstehaptır. Zira yolculuk dua, yakarış, tevazu, boyun bükme, acizliğini ve zayıflığını gösterme yeridir. Ayrıca yolculukta yapılan dualar daha makbuldür.

* Yolculuk sırasında mola verildiği ya da bir yerde konaklandığı zaman şu duayı okumak müstehaptır:

«أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ» / "Yarattığı varlıkların şerrinden Allah'ın tam ve eksiksiz kelimelerine sığınırım."

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu dua hakkında şöyle buyurmuştur: "Kim bu duayı okursa konakladığı yerden ayrılıncaya kadar ona hiçbir şey zarar vermez."²³

* Yolcunun, yolculuğu sırasında dağ, tepe vb. gibi yüksek bir yere çıkarken "Allahu Ekber" demesi, aşağı inerken de "Subhanallah" demesi müstehaptır.²⁴

²³ Müslim 2708.

²⁴ Buharî 2993.

* Yolcunun bir şehre girerken şu duayı okuması müstehaptır:

«اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أَظْلَلْنَ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلَلْنَ، وَرَبَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أَضَلَلْنَ، وَرَبَّ الرِّيَّاحِ وَمَا ذَرَيْنَ، فَإِنَّا نَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ أَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا».

“Yedi kat semanın ve gölgelediklerinin Rabbi, yedi kat yerin ve içinde barındırdıklarının Rabbi, şeytanların ve onların saptırdıklarının Rabbi, rüzgârların ve saçıp savurduklarının Rabbi olan Allah’ım! Senden, bu beldenin hayrını, oranın ahalisinin hayrını ve orada olanların hayrını dilerim. Oranın şerrinden, oranın ahalisinin şerrinden ve orada olanların şerrinden de Sana sığınırım.”²⁵

* İnsanın, kendisine arkadaşlık edecek biri varken -zaruri durumlar haricinde- tek başına yolculuğa çıkması mekruhtur. Çünkü bu, hadis-

²⁵ İbn Hibban 1709, Hakim 2488. Hakim sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona katılmıştır. İbn Hacer de *el-Futuhât*’ta (4/154) hasen olduğunu belirtmiştir.

lerde yasaklanmıştır.²⁶ Zira tek başına yolculukta insan kendini yalnız hisseder, hırsızların saldırısına maruz kalabilir, bir sorun ve sıkıntı yaşandığında -Allah'ın dışında- kendisine yardım edecek kimse bulamayabilir.

* Yolculuğa çıkacak kişinin yanına arkadaş olarak takvalı, hayra düşkün, kötülükten hoşlanmayan, yol arkadaşının memnuniyetini önemseyen, onunla muhalefet yerine uzlaşmayı tercih eden, yapacağı hatalara karşı sabırlı ve merhametli birini bulması müstehaptır. Her iki arkadaşın da birbirlerine karşı tahammüllü olmaları, birbirlerine saygı göstermeleri ve birbirlerinin kadir ve kıymetini bilmeleri gerekir. Şair ne güzel söylemiş:

*"Yolculukta bir gruba eşlik edecek olursan,
Onlara karşı şefkatli bir yakın akraba gibi ol!"*

Not: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tek başına yolculuğa çıkma yasağı üzerinde düşünen biri, bunda çok büyük sırlar ve hikmetler olduğu-

²⁶ Buharî 2998, Tirmizî 1673. Tirmizî hasen olduğunu belirtmiştir.

nu farkederek. Nitekim tek başına yolculuğa çıkıp da türlü tehlikeler atlatan, öldürülen, saldırıya uğrayan, fitne ve fesat ağlarına düşen kimseleri hepimiz görmüş ya da duymuşuzdur. Hatta yolcu akli başında bir insan bile olsa şu bir gerçek ki nefisler bazen zaafa düşmekte ve tek başına çaresiz kalmaktadır.

* **Yolculukla İlgili Güzel Sözler:**

* "Yolculukta arkadaşlığa uygun olan kişi, yolculuk dışında da arkadaşlığa uygundur. Yolculukta arkadaşlığa uygun olmayan kişi ise yolculuk dışında arkadaşlığa uygun olabilir de, olmayabilir de."

* Yolculuk insanların içyüzünü ve gerçek karakterini ortaya çıkarır. Ali *radıyallahu anh* şöyle demiştir: "Yolculuk, insanları tartan bir terazidir."

* Kendisine, "Yolculuk niçin azaptan bir parçadır?" diye sorulduğunda İmamü'l-Haremeyn hemen şu cevabı vermiştir: "Çünkü yolculuk, sevdiklerinden ayrılmak demektir."

* İbn Hacer şöyle demiştir: "Yolculuk sırasında şartlar gereği yolculuk dışında giyilmesi alışık olunmayan elbiselerin giyilmesi normaldir." Yani dinen bir sakınca olmadığı sürece böyledir.

* "Yolculukta mertlik ve alicenaplık; azığı paylaşmak, arkadaşlarla anlaşmazlığa düşmemek, Allah'ı gazaplandırmayacak hususlarda şakalaşmak ve arkadaşlardan ayrılınca onları iyilikle anmaktır."

İtikatla İlgili Meseleler

1- Kafirlerin yaşadığı ülkelere yolculuk ancak birkaç şartla caizdir:

a- O ülkelere yolculuk ve oralarda kalmak bir ihtiyaçtan dolayı olmalıdır.

b- Nefsî arzulara gem vurabilecek bir imana ve akla takılacak şüpheleri bertaraf edecek bir ilme sahip olunmalıdır.

c- Gidilen ülkede kendi dinî ibadetleri ve yükümlülükleri yerine getirilebilmelidir.

2- Ahlaksızlığa ve fitne-fesada düşmekten korkan bir kimsenin şer, fitne-fesat ve ahlaksızlığın yaygın olduğu ülkelere gezi ve seyahat amacıyla yolculuk yapması caiz değildir.

3- Salih *aleyhisselam*'ın kavminin yurdu olan Medain-i Salih gibi geçmişte helak olmuş kavimlerin yurtlarına gezmek ve seyahat etmek amacıyla gitmek caiz değildir. Ancak ders ve ibret alma amacıyla gidilirse bunda bir sakınca

yoktur. "Lut Gölü" adıyla bilinen Ölü Deniz'e gitmek caizdir. Çünkü bu yerin Lut kavminin yurdu olduğuna dair kesin bir delil yoktur.

4- Tarihî eserleri ziyaret hususunda iki durum söz konusudur:

Birinci durum: Bu eserleri ziyaret amacıyla özel olarak onlar için yolculuğa çıkmak. Burada da iki durum söz konusudur:

a- Eğer bu yolculuk ibadet amacıyla yapılıyorsa caiz olmaz. Çünkü bir müslüman, Allah'a, ancak O'nun koyduğu kurallar dahilinde ve O'nun emrettiği gibi ibadet eder.

b- Eğer bu yolculuk sadece seyahat ve bilgi edinme amacıyla yapılıyorsa şu şartlarla caizdir:

1) Yapılan ziyaretle Allah'a yakınlaşma ya da ziyaret edilen yerden bereket umma gibi bir gaye söz konusu olmamalıdır.

2) Ziyaret edilen yer kutsal kabul edilip tazim edilmemelidir.

3) Ziyaret edilen yerde şirk, bidat vb. gibi haram içerikler bulunmamalıdır.

İkinci durum: Tarihî eserleri, onlar için özel olarak yolculuğa çıkmadan ziyaret etmek. Doğru olan görüşe göre, bu, yukarıdaki şartlara riayet edildiği takdirde caizdir.

5- Hira/Sevr Mağarası, Uhud Dağı, Arafat Dağı, Hz. Hüseyin'in ve Zeyneb'in türbeleri, Selahaddin Eyyübî'nin ve el-Bedevi'nin türbeleri vb. gibi türbe ve ziyaretgâhları, içinde kabir bulunan yerleri, oralardan ya da oralarda yatan şahıslardan bereket ummak, oralara el yüz sürmek, bunun sünnet ya da müstehap olduğuna inanmak, oralarda namaz kılıp dua etmek, etraflarını tavaf etmek veya şifa için oralardan toprak almak gayesiyle ziyaret etmek caiz değildir. Çünkü bunlar, bidat olan çirkin işlerdendir. Müslümanların en üstün nesli olan sahabe bunların hiçbirini yapmamıştır. Oysa müslümanlar içinde bu dini en iyi bilen ve Allah'tan en çok korkan kimseler onlardır.

Not: İnsanlar kafirlerin ülkelerine ve fitne fesatla dolu olan, ahlaksızlığın ulu orta yapıldığı ve her yerde kol gezdiği bazı ülkelere yolculuk yapma konusunda son derece gevşek davranmakta

ve bu meseleyi hafife almaktadırlar. Hatta ihtiyaç olmadığı halde bu ülkelere gitmek için birbirleriyle yarışmaktadırlar. Aynı şekilde çarşı-pazar ve plajlar gibi fitnenin ve ahlaksızlığın yoğun olduğu yerlere gitmeyi artık alışkanlık haline getirmişlerdir.

Oralarda haram ve Allah'ı gazaplandıracak pek çok şey olmasına rağmen buna aldırmaz etmemektedirler. Oysa bütün bunlar kişinin hem kalbi ve imanı üzerinde, hem de beraberinde bulunan eşi, çocukları ve arkadaşları üzerine olumsuz etkilere sahiptir. O nedenle bu hatadan şiddetle kaçınılmalıdır. İnsan zayıf bir varlıktır, gördüklerinden ve izlediklerinden etkilenir.

Müslüman için, kalbinden ve imanından daha önemli ve değerli hiçbir yoktur. Zira onun hem amellerinin salih olması hem de dünya ve ahiret saadeti bunlara bağlıdır. O halde fitne, fesat ve ahlaksızlığın gözlere ve kalplere mühür vurmasına fırsat verilmemelidir!

Bu hataya düşenler bilmelidirler ki onlar kendi benliklerinde ve ailelerinde inşa ettikleri pek çok

güzelliği yıkıp yok etmektedirler. Eğer bu yolculuklara devam edeceklerse imanlarını muhafaza etsinler ve haramların kol gezdiği yerlerden uzak dursunlar. Gevşeklikten, ihmalkarlıktan ve bahanelere sığınarak kendilerini kandırmaktan sakınsınlar. İmanı, kişiliği ve ahlakı zedeleyen işlerden uzak dursunlar.

Ancak bunlardan bazıları fitne, fesat ve ahlaksızlığın kendi ülkelerinde de bulunduğunu bahane olarak ileri sürüyorlar. Oysa bunların geçici olanıyla, sürekli olanı, az olanıyla çok olanı arasında büyük fark vardır ve bunlar asla bir değildir. Ayrıca fitne, fesat ve haramların bulunduğu yerlerde oturmak Kur'ân ve Sünnetin ifadesiyle -zaruret hali dışında- kesinlikle caiz değildir.

Temizlik ve Abdestle İlgili Hükümler

1- Denizde küçük abdest bozmak caizdir. Suyu yavaş akan dereler, suyu hiç akmayan göletler vb. gibi tatlı su kaynaklarına küçük abdest bozmak ise caiz değildir. Çünkü bunların suyu çabuk kirlenir. Ayrıca buralar insanlar tarafından -genellikle- kullanılırlar.

2- İster az ister çok olsun, ister akarsu ister durgun su olsun, dere ve gölet gibi tatlı su kaynaklarına büyük abdest bozmak haramdır. Çünkü bu, suyu bozar ve suyun kullanılmasına engel teşkil eder. İhtiyaç halinde denize büyük abdest bozmak ise haram değildir. Bununla beraber kıyıya yakın yerlere yapmaktan kaçınılmalıdır ki hem suyu bozmasın hem de insanlara eziyet vermesin.

3- İnsanların istifade ettiği gölgeliklere ve yollara abdest bozmak haramdır. Bu konuda ittifak vardır. Zira Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir sefe-

rinde *"Lâneti gerektiren iki şeyden sakının."* buyurmuş, sahâbiler *"Lâneti gerektiren iki şey nedir?"* diye sorunca da şöyle cevap vermiştir:

*"İnsanların kullandığı yollara ve gölgeliklere abdest bozmaktır."*²⁷

4- Meyve ağacının altında abdest bozmak haramdır. Çünkü bu, insanlara eziyet verir ve meyveleri bozar. Zarar ve eziyet vermek ise haramdır.

5- Meyve vermeyen ve insanların gölgelenmek için kullanmadığı ağaçların altında abdest bozmak ise mekruh değildir.

6- Abdest bozmak isteyen kimsenin avret yerini saklaması ve insanların gözünden uzak bir yere gitmesi farzdır. Bu konuda icma vardır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

*"Erkek, erkeğin avret yerine bakamaz/bakmasın, kadın da kadının avret yerine bakamaz/bakmasın!"*²⁸

---

²⁷ Müslim 269.

²⁸ Müslim 338.

7- Deniz, ırmak, dere ve gölet sularından abdest almak -icma ile- caizdir.

8- Ağaç, yosun veya çamur nedeniyle ya da uzun süre beklediği için ya da pas dolayısıyla rengi değişmiş olan suyla abdest almak -icma ile- caizdir.

9- Kokusu, yakındaki bir necaset dolayısıyla değişmiş olan suyla abdest almak caizdir. Ancak suyun tadı ve rengi değişmişse o suyla abdest alınmaz. Bu konuda icma vardır.

10- Suyun temiz mi, pis mi olduğu konusunda şüpheye düşülürse ve daha önceki durumu da bilinmiyorsa... aslolan, suyun temiz olmasıdır. Dolayısıyla o suyla abdest almak caizdir.

11- Yolcu soğuk bir havada cünüp olur ve gusül abdesti alması gerekirse, ancak hasta olma endişesiyle suyu kullanamaz, suyu da ısıtma imkanı bulamazsa ya da suyu ısıttığı takdirde vaktin çıkmasından endişe ederse, o zaman teyemmüm alması caiz olur.

Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. Şayet yanındaki su azsa ve gusül almaya yetmeyecekse o takdirde onunla abdest alır ve gusül yerine de teyemmüm yapar. Abdest için de aynı durum geçerlidir. Suyu kullanma imkanına kavuştuğu zaman da gusül alması farz olur.

12- Su bulunmadığı ya da hastalık ve benzeri bir durumdan dolayı suyu kullanma imkanı olmadığı zamanlarda toprakla teyemmüm alınır. Toprak bulunamazsa yerin üzerindeki toprak cinsi şeylerle teyemmüm yapılır.

13- Uçakla yolculuk eden ya da bulunduğu yerde su da, teyemmüm yapacak bir şey de bulamayan yolcu o haliyle namaz kılar. Çünkü Allah Teâlâ **“Gücünüz yettiğinde, Allah’a itaatsizlik etmekten sakının.”** (Teğabun, 16) buyurmuştur.

14- Uçakların duvarları, halıları ve koltuklarıyla teyemmüm olmaz. Çünkü bunlar toprak ya da toprak cinsi şeyler değildir.

15- Yolcu, giydiği mestlerin üzerine üç gün üç gece boyunca mesh edebilir. Yolcu olmayanlar

içinse bu süre bir gün bir gecedir. Bu süre, giyilen meste ilk defa mesh verilmesiyle başlar.

16- Bir kimse yolcu değilken mest giymiş olsa, daha sonra da bir yolculuğa çıksa, artık o meste mesh konusunda yolculuk hükümleri geçerli olur.

17- Bir kimse de yolculuk sırasında mest giyerse, yolculuğu sona erdiğinde artık meste mesh konusunda yolculuk hükümleri sona erer ve normal mest hükümleri geçerli olur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

18- Bir kimse yolcu değilken mest giymiş olsa, sonra abdesti bozursa ve abdest alıp meste mesh vermeden önce bir yolculuğa çıksa, artık o meste mesh konusunda yolculuk hükümleri geçerli olur. Bu konuda icma vardır.

19- Bir kimse yolcu değilken mest giymiş olsa, sonra abdesti bozulmadan önce yolculuğa çıksa, o meste mesh konusunda yine yolculuk hükümleri geçerli olur. Bu konuda da icma vardır.

20- Bir kimse meste ilk meshi yolculuğa çıkmadan önce mi, yoksa sonra mı verdiği konusunda şüpheye düşerse, ihtiyaten, yolculuktan önce verdiği kabul edilir.

Ezanla İlgili Hükümler

1- Hem tek yolcunun hem de yolcu kafilesinin namaz için ezan okuyup kamet getirmeleri müstehaptır. Fıkıhçıların tamamı bu görüştedir.

2- Şayet ezan okumadan ve kamet getirmeden ya da sadece kamet getirerek namaz kılacak olurlarsa namazları geçerli olur. Fıkıhçıların tamamı bu görüştedir.

3- Yolcular vakit ezanı okunduktan sonra bir camiye gidecek olurlarsa, insanların sıkıntıya sokulmaması için sadece kamet getirilmesi yeterli olur.

4- Yolcunun arabada, uçakta vs. hareket halindeyken ezan okuması caizdir.

5- Uçakta geçerli bir mazeret olduğu takdirde ezanın oturularak okunması caizdir. Geçerli bir mazeret yoksa böyle okunan ezan da geçerli olur, ancak bu mekruhtur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

6- Ezan okurken kibleye dönmek müstehaptır. Bu konuda icma olduğu nakledilmiştir. Kibleye dönmeden okunacak olursa mekruh olmakla birlikte ezan geçerli olur.

Namazla İlgili Hükümler

1- Namaz kılarken de erkeklerin göbekte diz kapağı arasını örtmeleri şarttır. Göbekten yukarı- sı ve iki omuz ya da omuzlardan biri açık olacak şekilde namaz kılınacak olursa, mekruh olmakla birlikte namaz geçerli olur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

Ancak evla olan, yolcunun -imkanı varsa- bu- raları da örtmesidir. Bu, hem Allah'a karşı edepli olmanın bir gereğidir, hem de bu şekilde ihtilaf- tan ve kerahetten kurtulmuş olur.

2- Gerek şehir içinde gerekse şehir dışında yol- culuk yaparken kıbleyi araştırmak farzdır. Çünkü namazı kıbleye doğru kılmak şarttır.

3- Bir kimse imkanı olduğu halde kıbleyi araş- tırmadan ve elinden gelen gayreti göstermeden namaz kılarsa, sonra da kıbleden farklı bir yöne doğru namaz kıldığı ortaya çıkarsa, o namazı ka- yıtsız şartsız yeniden kılması gerekir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

4- Yolcu, yoldayken ya da şehir dışında bir yerde konakladığı sırada kibleyi araştırıp elinden gelen gayreti gösterdikten sonra namaz kılsa, ama sonra kibleden farklı bir yöne doğru namaz kıldığı ortaya çıkarsa o namazı yeniden kılması gerekmez. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

5- Yolcu, şehir içinde bir yerde konakladığı sırada kibleyi araştırıp elinden gelen gayreti gösterdikten sonra namaz kılsa, ama sonra kibleden farklı bir yöne doğru namaz kıldığı ortaya çıkarsa namazı yeniden kılması gerekmez. Çünkü o, elinden geleni yapmıştır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

6- Şehir içinde kibleyi araştırırken şehir ahali-sinden biri yolcuya kibleyi gösterse, ama sonra gösterdiği kiblenin yanlış olduğu ortaya çıksa, yolcunun o namazı yeniden kılması gerekmez. Çünkü elinden geleni yapmıştır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

7- Kiblenin belirlenmesi hususunda bir kafirin sözü kabul edilmez. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. Çünkü bu, iş ve alışverişle ilgili değil, din ve

ibadetle ilgili bir meseledir. Başka bir görüşe göre ise eğer kafir, sözüne itibar edilebilecek güvenilir biriye kible konusunda vereceği bilgi kabul edilir. Doğru olan görüş budur.

8- Yolcu, namazda yolcu olmayan bir imama uyacak olursa namazı onunla beraber tam kılar. Şayet namazları cem edecekse daha sonra kalıp kendi başına ya da diğer yolcularla birlikte cem eder.

9- Gemide eğer nafile namaz kılınıyorsa kibleye dönülmesi şart değildir. Şayet farz namaz kılınıyorsa hem kibleye dönülmesi hem de kıyam, rüku ve secdenin tam olarak yapılması şarttır. Eğer namaz esnasında gemi yön değişecek olursa tekrar kibleye dönmek gerekir. İmkan olduğu takdirde bunu yapmak farzdır. Eğer yapılamıyorsa o zaman bu farziyet düşer. Yine kıyam (ayakta durmak) da eğer mümkün olmuysa farz olmaktan düşer. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

10- Yolcunun kuşluk namazı, gece namazı vb. gibi nafile namazları kılması ve nafile ibadetler

yapması sünnettir. Sabah namazının sünneti dışında kalan sünnet namazları terk etmesi de sünnettir.

11- Sabah namazının ardından güneş doğup bir miktar yükselinceye kadar namaz kılınan yerde oturup zikirle meşgul olmak, sonra da kalkıp 2 rekat namaz kılmak yolcu için de sünnettir.

Yolcu ister uçakta, ister otelde isterse başka bir yerde olsun, yine ister sabah namazını tek başına, isterse cemaatle kılmış olsun fark etmez.

Her halükarda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu hadiste bildirdiği fazilete erişmiş olur:

*"Bir kimse sabah namazını cemaatle kılar, sonra (mescidde) oturup güneş doğuncaya kadar zikirle meşgul olursa, (güneş doğup bir miktar yükseldikten) sonra da kalkıp iki rekât namaz kılarsa, tam bir hac ve tam bir umre sevabına nail olur."*²⁹

12- Vitir namazını yolculuğa çıkmadan önce yatsının peşinden tüm şartlarına riayet ederek

²⁹ Tirmizî 586. İbn Hacer, *el-Mişkât*'ın tahricinde (1/434), Elbani de *Sahihu't-Tirmizî*'de hasen demişlerdir.

evde kılmak mı daha faziletlidir, yoksa gecenin ilerleyen saatlerinde uçağa bindikten sonra uçakta oturarak kılmak mı daha faziletlidir?

Her ikisi de mümkündür. Bu yüzden şöyle denebilir: İnsan, kalbine danışarak onun için en uygun olana karar verir. Zira kalbin niyeti, salahı ve temizliği Allah'a kullukta en önemli hususlardan biridir.

13- Seferî olarak Mekke'ye gelen biri için en evla olan, nafîle ibadetleri çokça yapmasıdır. Nafîle ibadetleri çoğaltarak kat kat mükafat alma fırsatını iyi değerlendirmelidir.

14- Yolculuğa çıkan kişi, namaz vakti girdiğinde hâlâ yaşadığı şehirdeyse ve bu şehrin yerleşim alanını henüz terk etmemişse o takdirde seferilik hükümlerinden faydalanamaz. Çünkü seferilik hükümlerinden faydalanabilmesi için yaşadığı şehrin yerleşim alanını terk etmiş olması gerekir. Bu konuda icma olduğu nakledilmiştir.

15- Namaz vakti girdikten sonra yolculuğa çıkıp yaşadığı şehrin yerleşim alanını terk edecek

olursa namazı kısaltarak kılar. Dönüşte, namaz vakti girdikten sonra şehre girecek olursa namazı tam kılar. Çünkü burada önemli olan, namazın vaktinin ne zaman girdiği değil, namazın ne zaman kılındığıdır. Fıkıhçıların tamamı bu görüştedir.

16- Havaalanı şehrin dışındaysa ve yolcu yerini ayırtmışsa, havaalanında namazları kısaltarak kılar. Ama eğer yerini ayırtmamışsa ve gidip gitmeyeceği kesin değilse namazları kısaltmaz. Çünkü henüz yolculuk niyeti kesinleşmemiştir.

17- Havaalanı şehrin içindeyse, yolcu yerini ayırtmış olsun ya da olmasın namazları kısaltmayıp tam kılar. Çünkü henüz şehrin yerleşim alanını terk etmemiştir.

18- Yolcu uçakta farz namazı kısaltarak kıldığı sırada uçak yaşadığı şehrin yerleşim alanına giriş yapacak olursa, o namazı tam olarak yeniden kılar. Çünkü yolculuğu sona ermiştir.

19- Yolcu, yolculuğa çıkmadan önce kazaya kalan ama unuttuğu için kılamadığı farz bir na-

mazı yolculuk sırasında hatırlayacak olursa, o namazı kısaltmadan tam olarak kaza eder. Dört imamın görüşü bu yöndedir.

20- Yolculukta kılamadığı için kazaya kalan bir namazı yolculuk bittikten sonra hatırlayacak olursa, o namazı tam değil kısaltarak kaza eder. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

21- Yolculukta kazaya kalan bir namazı yolculuk sırasında kaza edecek olursa kısaltarak kılar.

22- Aynı mescidde aynı namaz vaktinde birden fazla cemaat oluşturulması caiz değildir. Selefın böyle bir uygulaması olduğu bilinmemektedir.

23- Yolculukta namaz kılarken namazı kısaltmaya niyet etmek şart değildir. Çünkü yolculukta aslanan, kısaltmaktır. Fıkıhçılardan bir grup bu görüştedir. Bu mesele altına başka meseleler de girmektedir, ancak namazı kısaltmaya ya da tam kılmaya niyet etmenin hiçbirinde bir etkisi söz konusu değildir. Bu meseleler şunlardır:

a- İmama uyan kişi namazı tam kılmaya niyet eder, ama imam namazı kısaltırsa, o da imama uyup kısaltır.

b- İmama uyan kişi namazı kısaltmaya niyet eder ama imam namazı tam kılsa, o da imama uyup tam kılar.

c- Namazı tam kılmaya ya da kısaltmaya niyet etmeden namaza başlar ve iki rekat kılsa -ister imam ister cemaat olsun- namazı geçerli olur.

d- Seferî olup olmadığını bilmediği bir imama uyacak olursa imam nasıl kıldırırsa öyle kılar.

e- Yolcu -ister imam olsun ister tek başına kılsın- namazı tam kılmaya niyet eder de sonra seferî olduğunu hatırlarsa namazı kısaltarak kılar.

24- Dört rekatlı namazlar iki rekat olarak kısaltılır. Sabah ve akşam namazları ise -icma ile kısaltılmaz.

25- Bir kimse bilmediği için akşam namazını kısaltıp iki rekat kılacak olursa namazı geçersiz olur ve yeniden kılması gerekir.

26- Seferî bir kişi namazı kısaltmaya niyet eder ama unutarak üçüncü rekata kalkarsa geri dönüp oturur ve selam vermeden önce de sehiv secdesi yapar. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

27- Seferî bir kişi, yine seferî olan kimselere imamlık yapar ve unutarak namazı tam kıldırırsa cemaatin ona uyması şart değildir. İkinci rekatta selam verip ayrılabilirler. Ama ona uyup tam kırlarsa da namazları geçersiz olmaz.

28- Seferî bir kişi namazı kısaltmaya niyet eder de sonra unutarak tam kılsa namazı geçerli olur. Ancak sehiv secdesi yapması gerekir.

29- Seferî bir kişi namazı kısaltmaya niyet etse, sonra da namaz içinde niyet değiştirip tam kılsa namazı geçerli olur. Çünkü yolculukta namazı kısaltmak farz değil sünnettir.

30- Yolculukta kılınan namazlarda kıraati kısa tutmak sünnettir. Bu konuda icma olduğu nakledilmiştir.

31- Yolcunun sabah namazında Zilzal suresini okuması müstehaptır. Bu sure her rekatta bir kez

okunur. Zira bir hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sabah namazında her iki rekatta da Zilzal suresini okuduğu bildirilmiştir.³⁰

32- Yolcunun, namazları camide cemaatle kılması gerekir mi?

Burada iki durum söz konusudur:

a- Yolcu, ezanı yolda hareket halindeyken işitecek olursa namaz için camiye gitmesi gerekmez. Hatta bir ihtiyaç dolayısıyla mola vermiş olsa bile camiye gidip cemaate katılması gerekli olmaz.

b- Şayet yolcu bir şehirde konaklamışsa, bu durumda ne yapması gerektiği hakkında farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, yolcunun -ister tek ister grup olsun- şehirde konakladığı zaman namazları camide cemaatle kılması gerekir.

Başka bir görüşe göre, yolcular grup iseler namazı camide kılmaları şart değildir. Kendi aralarında cemaatle kılarlar. Ama eğer yolcu tek başınaysa camide cemaate katılması gerekir. Başka

³⁰ Ebû Dâvûd, 816. Nevevî, *el-Hulasa*'da (1226) hadisin h - sen olduğunu söylemiştir.

bir görüşe göre de yolcunun namazı cemaatle kılması şart değildir. Çünkü yolcudan farz namazın kendisi bile kısaltılarak hafifletilmişken diğer yükümlülüklerin hafifletilmesi daha evladır.

Bununla beraber insan din ve ibadet konusunda ihtiyatlı olmalı ve camide cemaatle namaz kılma sevabından kendini mahrum etmemelidir. Özellikle de Mekke ve Medine'ye gidenler buna çokdaha dikkat etmelidir. Çünkü Mekke'de Harem bölgesinde ve Medine'de de Mescid-i Nebevî'de kılınan namazların sevabı diğer yerlerde kılınan namazların sevabından kat kat fazladır.

33- Uçakta cemaatle namaz kılma konusunda birkaç durum söz konusudur:

a- Eğer namaz kılmak için uygun bir yer varsa orada namazı cemaatle kılarlar. Tek cemaatle kılmak mümkün olmazsa ayrı ayrı birkaç cemaat yaparlar.

b- Şayet namaz kılmaya elverişli ayrı ayrı birkaç yer olursa ve hepsi tek bir imama uyarsa namaz geçerli olur. Zira uçaklarda genelde geniş

yer olmaz. Bu durumda ağır basan görüşe göre, safların bitişik olması şarttır ve bunun ölçüsü de örnektir.

c- Şayet yolculuk uzunsa ve bu sebeple namazı gidecekleri yerde kılmak üzere ertelemeleri de, cem-i tehir etmeleri de mümkün değilse ve yine namazı oturdukları koltuklardan başka bir yerde kılma imkanları da yoksa -ki yolcu tek başına bile olsa uçakta namazı ayakta tadil-i erkan ile kılması pek mümkün değildir- o takdirde yan yana ya da birbirlerinin arkasında durarak cemaatle namaz kılmaları caizdir. Peki, bu durumda imam, cemaatin ortasında mı olacak, yoksa cemaat, imamın sağına mı geçecek? En faziletlisi, cemaatin imamın sağına durmasıdır. Zaruret olmadıkça imam, cemaatin ortasında durmaz. Böylece bu konudaki ihtilaftan da kurtulunmuş olur.

34- Şayet tek bir kişiye yetecek kadar yer varsa ve tek kişi de orada namazı kıyam, rüku ve secdeyle birlikte tastamam kılabilecekse, bu durumda herkesin kendi başına namaz kılması mı daha

faziletlidir, yoksa oturdukları yerde cemaatle kılmaları mı?

Daha önce cemaatle namaz kılmanın yolda hareket halinde olan yolcuya farz olmadığını belirtmiştik. Durum böyle olunca mesele, farz olan kıyam ile sünnet olan cemaat arasında bir tercih yapmaya kalmaktadır ki hiç kuşkusuz farz, sünnetten önce gelir.

35- Yolcu sadece akşam namazında teverruk³¹ yapar. Çünkü teverruk yapmak sadece iki teşehhüdü namazlarda sünnettir. Yolculukta namazlar kısaltıldığı için de yolcunun iki teşehhüdle kılacağı tek namaz akşam namazıdır.

36- Ölen birinin cenaze namazını kılmak, definine katılmak ve taziyeye katılmak amacıyla yolculuğa çıkmak caizdir. Çünkü bu yolculukta amaç, özel olarak belli bir yeri ziyarete gitmek değildir. Yasak olan yolculuk, özel olarak cami, kabir, türbe vb. gibi belli bir yere gitmektir. Bu yerlerden sadece üç meşicid müstesnadır (Mescid-i Haram,

---

31 Teverruk, son oturuşta kaba etler üzerine oturup iki ay - ğı sağ taraftan çıkararak yapılan bir oturuş şeklidir.

Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa). Akrabaları, dost ve arkadaşları ziyaret etmek için de, ilim öğrenmek için de yolculuğa çıkmak caizdir. Çünkü bunlarda da amaç özel olarak belli bir yeri ziyaret etmek değildir.

37- Cenazenin bir yerden başka bir yere taşınması konusunda birkaç durum söz konusudur:

a- Cenazenin başka bir yere nakledilmemesi halinde şayet ölünün saygınlığına hâlel gelecekse ya da cenaze için bir tehlike söz konusu olursa o takdirde ölünün nakledilmesi farzdır. Mesela kafir olup müslümanlarla savaş halinde olan ülkelerde ölen müslümanlar böyledir.

b- Şayet cenazenin nakledilmesi halinde ölünün saygınlığına hâlel gelecekse ya da cenaze için bir tehlike söz konusu olursa o takdirde cenazenin nakledilmesi caiz olmaz. Öldüğü yerde defnedilmesi daha uygun ve güvenli olur.

c- Cenazenin çok uzak olmayan ve seferilik mesafesine girmeyen yerlere nakledilmesi ise

-mesela şehir merkezinden köye çıkarılması gibicaizdir.

d- Herhangi bir zaruret söz konusu olmadığında cenazenin nakledilmesi konusunda ise ihtilaf vardır. İhtiyatlı olan, cenazenin nakledilmemesidir.

Yolcunun Yolcu Olmayana, Yolcu Olmayanın Yolcuya İmamlık Yapmasıyla İlgili Hüükümler

1- Yolcu olmayan imamın arkasında namaz kılmak caizdir. Namaza yapılan niyetin veya namazın kendisinin farklı olmasının bir zararı yoktur.

2- Namazı tam kılan imamın arkasında namazı kısaltarak kılmak doğru mudur? Bu konuda iki ihtimal söz konusudur:

a- Şayet yolcu namaza en başından katılmış ya da rekatlardan herhangi birine yetişmişse, o takdirde namazı tam kılması farz olur. Fıkıhçuların çoğu bu görüştedir.

b- Şayet yolcu namaza sonradan katılıp bir rekata bile tam olarak yetişememişse, bu durumda da namazı tam kılar. Fıkıhçuların çoğu bu görüştedir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* "İmam, uyulmak için vardır"³² buyurmuştur.

³² Buharî 378, Müslim 411.

Ayrıca İbn Mesud ve sahabe *radıyallahu anhum* Mina'da Osman *radıyallahu anh'*ın arkasında namazı tam kılmışlardır. Onlardan herhangi birinin namazı kısalttığı da nakledilmemiştir.³³

Not: İbn Mesud *radıyallahu anh* namazın kısaltılacağı görüşünde olduğu halde Mekke'de Osman *radıyallahu anh'*ın arkasında namazı tam kılmıştır.

Sahabeden bazıları ona niye böyle yaptığını sorunca "İhtilaf şerdir" demiştir. Bu söz tüm ümmet için önemli bir derstir.

3- Yolcu, namazı tam kılan bir imamla birlikte namaza başlar, ama sonra bir sebeple namazı bozulur ya da abdestsiz olduğunu hatırlarsa, abdest alıp geri döndüğünde namazı kısaltarak tek başına kılar.

4- Yolcu, cemaate sonradan yetişip seferî olduğunu sandığı bir imama uysa ve onunla iki rekat kılsa, ama selam verdikten sonra imamın namazı tam (dört rekat) kıldırıldığını fark etse, eğer aradan

33 Ebû Dâvûd 1960. Elbani, *Sahih-i Ebi Davud*'da sahih olduğunu belirtmiştir.

fazla zaman geçmediyse hemen dönüp namazı dörde tamamlar. Eğer aradan uzun zaman geçtiyse artık imama uyma ihtimali ortadan kalktığı için namazı iki rekat olarak yeniden kılar.

5- İmamın arkasında duran kimsenin, imamdan farklı bir namaza niyet ederek imama uyması caizdir. Mesela imam yatsıyı kıldırırken imama uyan kişi akşama niyet edip imamla beraber namaz kılabilir. Niyetlerin ve namazların farklı olmasının bir sakıncası olmaz.

6- Akşam namazını kılacak olan bir yolcu, yatsı namazını kıldıran seferî bir imama uyacak olursa, imam ikinci rekâta selam verdiği zaman kalkar ve üçüncü rekatı kendi başına kılarak namazı tamamlar.

Şayet yatsıyı kıldıran imam seferî değilse, o zaman imama uyan yolcu üçüncü rekatta oturur ve imamı bekleyip onunla beraber selam verir. En faziletlisi budur.

Bununla beraber üçüncü rekatta selam verir ve kalkıp yatsıya niyet ederek dördüncü rekatta imama uyacak olursa bu da caizdir.

7- Yolcu, akşam namazını kıldıran bir imama, yatsı namazına niyet ederek uyacak olursa namazı tam kılar. İmamın seferî olup olmaması fark etmez. Çünkü akşam namazı yolculukta kısaltılmaz.

8- Seferî olan ve olmayan iki kişiden imamlığa en layık olanı, Allah'ın Kitabını en iyi bilenidir. Ancak içlerinden biri idareci, cami imamı, ev sahibi vb. gibi yetki sahibi durumundaysa onun imamlık yapması daha evladır.

9- Seferî olmayan birinin seferî olan bir imama uyması caizdir. Bu durumda seferî olmayan kişi, imam selam verdikten sonra namazın geri kalanını kendi başına tamamlar. Bu konuda ilim ehli arasında icma vardır.

10- Seferî olmayan bir kişi seferî olan kimsele imamlık yapacak olur da sonra bir mazeret sebebiyle namazı yarıda bırakmak zorunda kalırsa, onun yerine de seferî biri arkadan imamlığa geçecek olursa, bu durumda seferî kişi cemaate sadece iki rekat kıldırır. Ancak seferî olmayan imam dört rekatlı bir namazın iki rekatını kıldır-

miş olursa o takdirde seferî imam namazı dörde tamamlar.

11- Seferî bir kimse seferî olmayan kimselere imamlık yapacak olur da sonra bir mazeret sebebiyle namazı yarıda bırakmak zorunda kalırsa, onun yerine de seferî olmayan biri arkadan imamlığa geçecek olursa, bu durumda seferî olmayan kişi namazı dörde tamamlayarak kıldırır.

12- Seferî olan bir kişi ya da grup Ramazan ayında teravih kıldırmakta olan ve seferî olmayan bir imama uyacak olurlarsa bu durumda iki ihtimal söz konusudur:

a- Eğer yolculuktan dönüp kendi yaşadıkları şehre girmiş durumdalarsa imama uyarlar ve kaçırdıkları yatsı namazını tam olarak kılarlar. İmam ikinci rekatta selam verip namazı tamamladığı zaman onlar yatsı namazının geriye kalan rekatlarını kendi başlarına tamamlarlar.

b- Eğer gidecekleri şehre varmış durumdalarsa o zaman imama uyarlar ve kaçırdıkları yatsı namazını kısaltarak iki rekât halinde kılarlar. Tera-

vih kılan cemaati rahatsız etmemek için de kendi başlarına cemaat yapmazlar.

13- İçinde kabir bulunan mescidde namaz kılma hususunda farklı durumlar söz konusudur:

a- Kabir, mescidin arka, sağ veya sol tarafında ise ve mescidin sınırları dışında kalıyorsa orada namaz kılınabilir. Ancak orası kabristan ise ve içine mescid sonradan yapılmışsa orada namaz kılmak caiz olmaz.

b- Şayet kabir mescidin dışında ama kible tarafında ise, bu durumda eğer arada duvar, yol vb. bir engel varsa orada namaz kılmak caizdir. Ancak namaz kılan kişinin, kabre yönelmek gibi bir niyet taşıması caiz olmaz.

c- Şayet kabir mescidin sınırları içindeyse -ne tarafta olursa olsun fark etmez- orada namaz kılmak caiz değildir, kılınan namaz da geçerli değildir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

"Dikkat edin! Sizden önceki ümmetler peygamberlerinin ve içlerindeki salih kulların kabirlerini

mescid edinirlerdi. Sakın kabirleri mescid edinmeyin! Ben size bunu yasaklıyorum!"³⁴

Söz konusu bu yasak da namazın bozulmasını ve geçersiz olmasını gerektirir.

d- Kabir, mescidin avlusundaysa ancak mescidin duvarlarıyla çevriliyse orada namaz kılmak caiz olmaz. Şayet mescid duvarlarından ayrı müstakil bir duvarla çevriliyse namaz kılma konusunda avluyla mescidin hükmü aynıdır. Yani normalde avlu namaz kılınan bir yere orada namaz kılmak caizdir.

Ancak normalde avluda namaz kılınmıyorsa, mescid dururken özel olarak kabrin bulunduğu avluda namaz kılmak uygun olmaz.

14- Bir mescidin içinde ya da önünde -arada bir engel olmadan- kabir bulunduğunu bildiği halde orada namaz kılan kimsenin o namazı yeniden kılması gerekir.

Ama eğer bilmeden kılar ve orada bir kabir olduğunu daha sonra öğrenirse, o zaman

---

34 Müslim 532.

namazı geçerlidir ve yeniden kılmasına gerek yoktur.

15- Kilisede namaz kılmak, eğer içinde resimler ve heykeller varsa mekruhtur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

Zira Ömer³⁵ ve İbn Abbas³⁶ *radıyallahu anhum* bunu yasaklamışlardır.

16- Kible yönünde haç bulunan bir yerde namaz kılmamak evladır. Ancak başka yer yoksa ya da başka bir yere gidildiği takdirde namaz vaktinin çıkma tehlikesi söz konusuysa o zaman kılınabilir.

---

35 Buharî 434.

36 İbn Ebi Şeybe 4867.

Yolculukta Namazları Cem Etmekle İlgili Hüükümler

1- Cem-i tehir yaparken niyet şarttır. Buna göre yolcu, ilk namazın vakti girdiğinde tehire niyet eder. İhtiyatlı olan budur.

2- Cem-i takdimde ise niyet şart değildir. Yolcu, ilk namazı bitirse, sonra da cem etmek istese, bunu yapması caizdir. Çünkü bu konuda niyetin şart olduğuna dair bir delil yoktur. Fıkıhçuların çoğu bu görüştedir.

3- Daha önce geçtiği üzere, yolcu, henüz yaşadığı şehirden ayrılmamışken namaz vakti girecek olsa, namazı kısaltması caiz olmaz. Aynı şekilde cem etmesi de caiz olmaz.

Ancak yolda ikinci namazın vaktinin çıkmasından endişe edilecek olursa ve onu hiçbir şekilde kılma imkanı da olmayacaksa o takdirde namazları kısaltmadan cem etmesi caiz olur.

4- Yolcu yaşadığı şehirden çıktıktan sonra namaz vakti girdiğinde, eğer o namaz bir sonraki

namazla cem edilecek bir namazsa, cem etmesi caiz olur.

5- Cem vakti, ilk namazın vaktinin girmesiyle başlar, ikinci namazın vaktinin son dilimine kadar devam eder, ancak vaktin çıkışına bırakılmaz. Buna göre öğle ile ikindi namazlarının ikindiden sonra güneşin sararıp ışığının zayıfladığı vakte kadar ertelenmesi ya da akşam ile yatsı namazlarının gece yarısından sonrasına ertelenmesi caiz değildir.

6- Cem, öğleyle ikindi ve akşamla yatsı arasında olur. Takdim ve tehir olmak üzere iki şekli vardır. Bunlardan birinin yapılması yeterlidir. Sabah namazı hiçbir namazla cem edilmez. Aynı şekilde ikindiyle akşam, akşamla sabah namazı da cem edilemez.

7- Yolcu cem-i tehire niyet etse, ama sonra yaşadığı şehre girse ve henüz ikinci namazın vakti de girmemiş olsa cem yapmaz. Aksine her namazı kendi vaktinde ve kısaltmadan tam olarak kılar. Namazın çıkmasına çok az bir vakit kalmış olsa bile böyle yapar. Bu konuda ittifak vardır.

8- Yolcu cem-i tehire niyet etse, ama sonra yolculuk yaptığı şehre giriş yapsa ve ilk namazın vakti çıkmak üzereyse, birkaç ihtimal söz konusudur:

a- Eğer namaz için camiye gitmemişse, en faziletli olan, ikinci namazın vaktinin girmesini beklemesi, sonra da iki namazı cem ederek ve kısaltarak kılmasıdır.

b- Eğer ikinci namazın ezanı okunduktan sonra camiye gitmişse ve henüz kamet getirilmemişse ilk namazı kısaltarak kılar. Sonra da ikinci namazı cemaatle birlikte kılar.

c- Camiye gittiğinde insanlar namaza başlamışsa o zaman ilk namaza niyet ederek cemaate katılır. Bu meselenin ayrıntıları seferinin, seferi olmayan imama uyması konusunda geçmişti.

9- Yolcu cem-i tehire niyet etse, ama sonra yaşadığı şehre girse ve ikinci namazın vakti de girmiş olsa, iki namazı da tam olarak kılar. Çünkü artık yolculuk sona ermiştir.

10- Yolcu, yaşadığı şehre dönerken şehre girip cemaatle namaza yetişebilecek olsa veya ilk

namazın vakti çıkmadan namazı yetiştirebilecek olsa ya da ikinci namazın vakti girmeden şehre girebilecek olsa bile şehre girmeden önce namazları kısaltıp cem etmesi caizdir. Çünkü o, hâlâ yolcudur/seferidir.

11- Şehirde konaklamamış olup yolda hareket halinde bulunan yolcunun, namazları cem etmesi caizdir.

12- Şehirde konaklamış halde olan yolcunun ne yapacağı konusunda ise ihtilaf vardır. Bir görüşe göre cem etmesi caizdir.

Diğer görüşe göre ise zaruret olmadıkça cem etmesi caiz olmaz. İhtiyatlı ve evla olan, herhangi bir zaruret ve meşakkat söz konusu değilse cem etmemesidir.

13- Namazları kaza ederken de, cem ederken de tertibe uymak, yani sırasıyla kılmak farzdır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

14- Namazları cem ederken unutma, cehalet ve namaz vaktinin çıkma tehlikesi olduğu durumlarda tertip şartı düşer.

15- Vakit namazını kılariken ya da bitirdikten sonra, kazaya kalmış bir namazı olduğunu ya da cem durumunda ilk namazı kılmadığını hatırlayan kimse mevcut namazı tamamlar, sonra da diğerini kaza eder.

16- Cemaati kaçırma endişesi, tertip şartını düşürmez. Çünkü tertip, cemaatten daha kuvvetli bir şarttır. Ayrıca ilk cemaate yetişilemese bile ikinci bir cemaate yetişme imkanı vardır.

17- Cem-i takdim ve cem-i tehir yaparken iki namazın peş peşe kılınması şart değildir. Sünnet olan, aradaki vakti fazla uzatmamaktır. Böylece ihtilaftan da kurtulunmuş olur.

18- Aradaki sürenin kısa mı, uzun mu olduğunun tespitinde de ölçü, örf ve âdettir.

19- Yolcu, akşamları yatsıyı cem-i takdimle kıldığı zaman, yatsıyı kıldıktan sonra vitri de hemen kılabilir. Vitri kılmak için yatsının vaktinin girmesini beklemesine gerek yoktur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

20- Yolcu, ikinci namazını öğle namazıyla birlikte cem-i takdim olarak kıldığı zaman ikindiye

kıldıktan sonra nafil namaz kılamaz. Çünkü ikindi namazından sonra nafil namaz kılma yasağı vakitle değil namazın kendisiyle ilgilidir.

21- Yolcu iki namazı cem ettiği zaman, evla ve efdal olan, hem ilk namazın hem de ikinci namazın zikir ve tesbihatını yapmasıdır. Sadece son namazın zikir ve tesbihatını yapacak olursa bunda da bir sakınca yoktur.

22- Uçakta kılınacak namazlar iki çeşittir:

a- Nafiler: Bu namazları yolcu, nasıl müsaitse; ayakta veya oturarak, rüku ve secdeleri ima ile yaparak ve herhangi bir yöne doğru durarak, istediği şekilde kılabilir. Ancak iftitah (namaza başlangıç) tekbirini alırken kibleye dönmek daha faziletlidir.

b- Farzlar: Bu namazlar hakkında birkaç durum söz konusudur:

Birinci durum: Namazı uçağa binmeden önce ya da indikten sonra vakti içinde kılma imkanı varsa, isterse cem-i takdimle isterse cem-i tehirle kılabilir.

İkinci durum: Namaz vakti girmeden önce uçağa binerse ve uçağın ancak ilk namazın vakti çıktıktan sonra inebileceğine kanaat getirirse -namazlar cem edilebilecek namazlardan ise- cem-i tehire niyet eder.

Üçüncü durum: Namaz vakti girmeden önce uçağa binerse ve uçağın ancak cem edilecek iki namazın vakti çıktıktan sonra inebileceğine kanaat getirirse ya da kılacağı namaz sabah namazı gibi cem edilemeyen bir namazsa, bu durumda, namazı eğer uygun bir yer varsa orada mümkünse kıbleye dönerek kılar. Eğer bu mümkün değilse koridorda kılar. Bu da mümkün değilse namazı ayakta kılar, ancak rüku ve secdeyi koltuğunda oturup ima ederek yapar. Namazı kılmayıp terk etmesi kesinlikle caiz olmaz. Şayet ayakta da kılmazsa oturarak ve ima ile kılar.

23- Yolcunun iftitaah/başlangıç tekbirini alırken kıbleye dönmesi gerekir. Daha sonra koltuğu ne tarafa bakıyorsa o tarafa doğru kılar. Ancak kıbleye dönmesi mümkün olmazsa o takdirde bu yükümlülük düşer.

24- Namaz esnasında uçağın yönü değiştiği için kible yönü de değişirse, yolcunun kibleye doğru dönmesi mümkünse bunu yapması farz olur. Eğer mümkün değilse, mesela namazı koltukta oturarak kılıyorsa, o zaman kibleye dönme şartı düşer.

Dördüncü durum: Uçakta namaz kılmak için uygun yer varsa ve orada kibleye dönerek, kıyam, rüku ve secdeyi de tam yaparak kılma imkanı varsa, namaz vakti geniş bile olsa namazı orada kılar.

25- Şehirde konaklamış olan yolcunun, araba içinde nafile namaz kılması caizdir. Ancak kibleye dönmesi gerekir. Çünkü yolculuk hali dışında kibleye dönmek farzdır. Bu konuda ittifak vardır. Kibleye dönmeden nafile kılması caiz olmaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. İhtiyatlı olan ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in uygulamasına uygun olan da budur.

26- Yolda hareket halinde olan yolcunun araba içinde nafile namaz kılması ise caizdir. Onun için kibleye dönme şartı yoktur.

✿ **İslâm Alimlerinin Yolculuk Sırasında Vaki -lerini İyi Değerlendirmelerine Dair Bazı Örnekler:**

* İbn Hacer *rahimehullah*, *en-Nuhbe* adlı meşhur kitabını yolculuk sırasında yazmıştır.

* İbnu'l-Kayyim *rahimehullah*, *Zadu'l-Mead* adlı meşhur eserini yolculuk sırasında yazmıştır.

* İbn Baz'ın ofis müdürü şöyle demiştir: "Taif'ten Riyad'a uçakla giderken İbn Baz'a refakat etmişim. Yolda kendisine *İlamu'l-Muvakkîn* adlı eserden 60 sayfa okudum.

Havaalanından evine giderken de bazı ülkelerdeki davet faaliyetleriyle ilgili olarak 17 sayfalık bir rapor okudum. O, 'Ruh lezzet aldığı zaman beden yorulmazmış' derdi."

✿ **İyiliksever Yolcular:**

* Onlar insanlara ilim öğretmek, onları Allah'a davet etmek, hayrı yaymak ve İslam'ın mesajını dünyaya duyurmak için kendilerini riske atarlar, mallarını cömertçe harcarlar, vatanlarını ve evlatlarını terk edip günlerce ve haftalarca onlardan uzak kalırlar.

Onlar Afrika'nın ormanlarında, Kafkas dağlarında, Baltık ülkelerinde, Filipinlerde, Balkanlarda, Endonezya adalarının ortasında, Hint dağlarının zirvesinde ve Çin adalarının ötesindedirler.

* Onlar hem ahlakları hem sözleri hem de amelleri noktasında Allah'a itaat eder, kullara da iyilik yaparlar.

* Onlar ailelerine ve yol arkadaşlarına karşı iyilikseverdirler.

* Onlar insanların ihtiyaçlarını giderirken, yolda kalmışlara yardım ederken, yolunu şaşırılmışlara yol gösterirken, hastaları tedavi ederken ve yoksullara yardımcı olurken hep iyilikseverdirler. İşte bu yüzden senin de bu iyilikseverlikten bir payın ve onlara bir katkı olsun. Çünkü Allah kendisine itaat eden ve kullarına iyilik yapan kullarını sever.

İyilik ne güzeldir! Allah'a karşı itaatkar, kullara karşı iyiliksever olanlar ne kadar yüce ve üstün kimselerdir!

Cuma Namazıyla İlgili Hükümler

1- Cuma günü Cuma namazı vakti girmeden önce yolculuğa çıkmak caizdir. Vakit girdikten sonra ise caiz değildir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. Cuma namazının vakti öğle namazı vaktiyle aynıdır.

Şayet bir kimse yol arkadaşlarının veya kafilenin kendisini bırakıp gitmesinden endişe ederse ya da Cuma namazını yolda bir yerde kılma imkanı varsa o zaman yola çıkabilir.

Eğer Cuma günü bayram gününe denk gelmişse ve o da bayram namazını kılmışsa yine yolculuğa çıkabilir. Çünkü bayram namazını kıldığı için Cuma ondan düşer.

2- Yolcunun Cuma namazı kılması hususunda birkaç ihtimal söz konusudur:

a- Şayet yolda hareket halindeyse, Cuma ona farz değildir. Öğleyi kılması yeterlidir. Bu konuda icma olduğu nakledilmiştir.

b- Yolculuk esnasında bir şehirden geçerken bir ihtiyaçtan dolayı mola verse ve o sırada Cuma ezanını işitecek olsa bile Cuma ona farz olmaz.

c- Cuma namazı kılınan bir yerde konaklamışsa ve Cuma ezanını da işitirse Cuma farz olur mu olmaz mı?

Bu konuda ihtilaf vardır: Bir görüşe göre farz olur, diğer görüşe göre ise farz olmaz. İhtiyatlı olan, bu durumda yolcunun cumayı terk etmemesidir. Böylece hem Cuma namazının müka-fatını elde etmiş olur hem de ihtilaftan kurtulmuş olur.

d- Cuma namazı kılınmayan bir yerde konaklayan ve Cuma ezanını işitmeyen kimseye -mese-la gezmek amacıyla çöle giden kimseye- Cuma farz olmaz.

e- Kafirlerin yaşadığı ülkelerde oturan müslümanlara Cuma farzdır. Çünkü Cuma namazının farziyetiyle ilgili deliller tüm müslümanları kapsar. Ayrıca onlar da Cuma ile mükellefiyet şartlarına sahiptirler.

3- Yolcunun, Cuma günü duaların makbul olduğu son saatte dua etmesi müstehaptır. Böylece duanın kabul olmasına vesile olan iki özellik bir araya gelmiş olur: Yolculuk ve Cuma.

4- Yolcu, Cuma namazı kıldırın birine uyduğu zaman önünde iki seçenek vardır:

a- Cuma namazına niyet eder. En faziletli ve en ihtiyatlı olanı budur. Böylece hem Cuma sevabını elde etmiş olur, hem de ihtilaftan kurtulmuştur.

b- Öğle namazına niyet eder ve kalkıp namazı dörde tamamlar. Bir görüşe göre kısaltıp iki rekat olarak da kılabilir.

5- Cuma namazının kılınmadığı çöl gibi yerlerde konaklayıp da kendi aralarında Cuma namazı kılan yolcuların namazı geçerli olmaz. O nedenle onların öğle namazı kılmaları gerekir.

6- Yolcu, Cuma namazına gider ve hutbe esnasında kalkıp çıkmak isterse çıkabilir. Çünkü Cuma ona farz değildir.

7- Seferî kimsenin Cuma namazında imam olması caizdir ve imamlığı geçerlidir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

8- Cuma hutbesi okunduğu sırada Mekke'de yolcu olarak bulunan kimse için iki durum söz konusudur:

a- Eğer Mekke'de konaklamamışsa, sadece yolculuk sırasında Mekke'den geçerken Mescid-i Haram'a uğrayıp tavaf yapmak istemişse tavaf yapması caizdir. Çünkü ona Cuma farz değildir.

b- Eğer Mekke'de konaklamış ve Cumaya gelmişse, ihtiyatlı olan, hutbe esnasında tavaf yapmamasıdır. Çünkü hutbe sırasında susup hutbeyi dinlemenin farzıyetiyle ve yerdeki çakıl taşlarıyla oynamanın yasak oluşuyla ilgili deliller bu meseleyi de kapsamaktadır.

Hatta hutbe sırasında tavaftaki hareketleri yapmanın yasak olması daha evladır. Ayrıca tavaf Allah'ı zikretmek içindir ki zikir de ağız kıpırdatılıp ses çıkarılarak yapılır, bu da susup dinleme emrine aykırıdır.

9- İkinci namazıyla Cuma namazının cem edilmesi meselesinde ihtiyatlı olan, bunun yapılmasıdır. Zira bu konuda delil yoktur. İhtilaftan kurtulmak için en uygunu, bunun terk edilmesidir.

10- Yolda hareket halinde olan veya Cuma vakti girmeden önce yola çıkmış olan ya da cumanın kılınmadığı bir yerde konaklamış olan yolcu, Cuma kendisine farz olmadığı için öğleyle ikindiye cem ederek ve kısaltarak kılabilir.

11- Yolcu Cuma namazının bir rekatından daha azına yetişecek olursa namazı öğle namazı olarak dört rekata tamamlaması gerekir. Bir görüşe göre de kısaltıp iki rekat olarak kılar.

12- Yolcu yaşadığı şehre Cuma günü dönerse ve cumanın bitmesine az bir süre varsa, Cuma namazına yetişmesi gerekir.

13- Yolcu Cuma günü yolda öğle namazını kılsa, daha sonra yaşadığı şehre giriş yaparsa, Cuma namazına yetişme imkanı olsa da cumayı kılması gerekmez.

14- Bir kimse Cuma günü Cuma vakti girdikten sonra yola çıktığı takdirde, eğer yolda Cuma kılınan bir camiye rastlarsa onlarla beraber Cumayı kılması gerekir. Eğer bu imkanı bulamazsa tevbe-istiğfar etmesi ve öğle namazını iki rekat olarak kılması gerekir.

15- Yolcunun Cuma günü Kehf suresi okuması müstehaptır.

16- Kendisine Cuma namazı farz olmayan yolcunun Cuma guslü alması gerekmez. Çünkü Cuma guslü, kendisine Cuma farz olan kimseyle ilgilidir.

17- Yolcu Cuma namazını kıldığı zaman peşinden cumanın sünnetini de kılar. Çünkü cumanın sünneti farzına tabidir.

18- Yolcunun Cuma günü ikinci ezandan sonra alım-satım yapması hususunda iki durum söz konusudur:

a- Eğer alıcı da, satıcı da yolcu/seferî ise alış-veriş yapmaları caizdir. Çünkü ikisinin de Cumaya gitmeleri farz değildir.

b- Alıcı ve satıcından biri seferî, diğeri değilse seferî olmayanın alışveriş yapması haramdır. Seferî olanın alışveriş yapması ise mekruhtur. Çünkü yaptığı, günaha yardım ve destek olmaktadır.

Bayramla İlgili Hükümler

1- Bayram namazının hükmüyle ilgili olarak birkaç durum söz konusudur:

a- Yolda hareket halinde olan yolcuya bayram namazı vacip değildir.

b- Bayram namazı kılınan bir yerde konaklamış olan yolcuya gelince... bir görüşe göre bayram namazı ona vaciptir, diğer görüşe göre ise vacip değildir. İkincisi, fıkıhçılarının çoğunun görüşüdür. Evla olan, bayram namazını terk etmemesidir. Böylece hem bayram namazı sevabını kazanmış, hem de ihtilaftan kurtulmuş olur.

c- Bayram namazı kılınmayan bir yerde konaklamış olan yolcuya ise bayram namazı vacip değildir.

d- Kafirlerin yaşadığı ülkelerde oturan müslümanların bayram yapmaları ve bayram namazı kılmaları vaciptir.

Zekatla İlgili Hükümler

1- Yolculuk sırasında zekat vermesi gereken kimse eğer yanında maddî imkanı varsa zekatı verir. Eğer yoksa ve yolculuğu kısa sürecekse zekat verme işini erteler ve yaşadığı yere dönünce verir ya da zekatı vekaleten onun yerine verecek birini bulur.

2- Ramazanda yolculuk sırasında fitir sadakası (fitre) vermesi vacip olan kimsenin -ailesi yanında değilse- kendi fitresini bulunduğu yerde vermesi gerekir. Ailesi de kendi fitrelerini kendi yaşadıkları yerde verirler. Kendi fitresini vermeleri için ailesine vekalet vermesi de caizdir. Ama en ihtiyatlı olanı, ilkidir.

3- Yolculuğa çıkıp kaybolan ve akıbeti bilinmeyen kimsenin zekatı ve fitresi onun adına verilmez. Şayet daha sonra yaşadığı ortaya çıkarsa geçmiş zekat ve fitreleri kaza edilerek verilir. Ama kaybolan kişinin üzerinden fazla vakit geçme-

mişse ve yaşadığı kuvvetle muhtemelse zekatı ve fitresi verilir.

4- Evin hanımı haricindeki aile fertlerinden biri eğitim, ziyaret vb. bir amaçla yolculuğa çıkarılsa onun fitresini kendi mi verir, yoksa onun adına babası mı verir? Bu durumda iki ihtimal vardır:

a- Eğer bu kişi kendi nafakasını kazanan biri değilse fitresini kendi bulunduğu yerde verir. Ama babasının onun yerine vermesi de caizdir. Ancak ilki daha evladır.

b- Eğer bu kişi kendi nafakasını kazanan biriyse fitresini kendi bulunduğu yerde verir.

5- Bir yolcu gittiği yerde fitre verebileceği hiç kimseyi tanımiyorsa kendi yaşadığı yerde vekaleten onun adına fitre verecek birini bulur.

Oruçla İlgili Hükümler

1- Yolculuk sırasında oruç tutmamak, meşakkatin söz konusu olduğu durumlarda caizdir. Meşakkatin söz konusu olmadığı durumlarda ise oruç tutulabilir. En faziletlisi de meşakkat olmadığı durumlarda oruç tutmaktır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

Özellikle de Mekke'ye giden yolcular için en faziletlisi oruç tutmalarıdır. Böylece kat kat sevaptan istifade etmiş olurlar.

2- Aşure ve Arefe günlerinde tutulan oruçta eğer meşakkat söz konusuysa yolcunun oruç tutmaması daha uygundur. Ancak meşakkat yoksa ya da katlanılabilir düzeydeyse oruç tutması daha faziletlidir. Çünkü bunlar kazası olmayan oruçlardır.

3- Bir kimse yolculuğa çıkmaya karar verdiğinde bulunduğu şehrin yerleşim alanındaki bina ve yapıların en sonuncusunu terk etmedikçe orucu bırakması caiz olmaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

4- Yolculuk sırasında oruçlu olan kimse orucunu yolda da açabilir, gittiği şehre varınca da açabilir. Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ikisi de nakledilmiştir.³⁷

5- Oruçlu olarak yola çıkan bir kimse yolda orucunu açmaya niyetlenmeden ya da bir şeyler yemeden önce hanımıyla ilişki kuracak olursa ona keffaret gerekmez.

6- Şayet yola çıkmadan (oruçluyken) ilişki kurar, sonra yolculuğa çıkarsa bu durumda ona keffaret gerekir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

7- Yolcu oruca niyetlenmemiş olarak yaşadığı yere dönecek olursa günün geri kalanında yemekten içmekten uzak durması gerekmez. Ancak hakkında suizan edilmemesi için açıktan da yiyip içmez. Fıkıhçıların çoğunun görüşü bu yöndedir.

8- Yolcu, oruca niyetlenir, yolda orucunu açmaz ve oruçlu olarak yaşadığı şehre dönerse artık orucunu açması caiz olmaz. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

---

37 Buharî 1948, Müslim 1113.

9- Yolculukta oruca ara vermek, yanlışlıkla birini öldürme ve Ramazanda gündüz vakti cima etme keffaretlerinde olduğu gibi peş peşe tutulması gereken oruca bir zarar vermez. Böyle biri, yolculuk bitince kaldığı yerden devam eder.

10- Uçağa binecek olan yolcu havaalanındayken güneş batsa, o da orucunu açsa, uçak havalandıktan sonra da güneşi göreceksin olsa yeme içmeden uzak durması gerekmez.

11- Yolcu güneş batmadan birkaç dakika önce uçağa binse ve gittiği yönde güneş hâlâ görünür halde olsa, bulunduğu hava sahasında güneş batıp kaybolana kadar orucunu açmaz ve akşam namazını kılmaz.

12- Bir kimse uçak biletini ayırtmış olsa ve şehrin dışında olan havaalanına doğru yola çıksa, şehirden çıktıktan sonra da orucunu açsa ve namazını kısaltarak kılsa, ancak havaalanına vardığında uçak rötar yapsa ya da yolculuğa mani bir durum ortaya çıksa kıldığı namaz geçerlidir, açtığı orucu da kaza etmesi gerekmez. Günün geri kalanında yemeden içmeden uzak durması da gerekmez.

13- Yolculukta, Ramazan ve Şaban hilalinin görülüp görülmemesi noktasında dört ihtimal söz konusudur:

a- Bir ülkeden, Şaban ayının sonunda, henüz insanlar oruca başlamamışken ayrılan ve kendi ülkesine vardığında insanların hilali görüp oruca başladıklarını gören kimse onlarla birlikte oruca başlar.

b- Şevval hilalinin görüldüğü bir ülkeden ayrılan ve kendi ülkesine vardığında insanların henüz hilali görmediklerini ve dolayısıyla oruçlu olduklarını gören kimse o günün orucunu tutamadığı için onu daha sonra kaza eder.

c- İnsanların oruç tuttuğu bir ülkeden ayrılan ve kendi ülkesine vardığında halkın oruç tuttuğunu gören kimse oruca devam eder. Ancak hilal görünürlüğü farkından dolayı ikinci ülke -geç başladığı için- fazladan bir veya iki gün oruç tutacak olursa bu durumda o kişi otuz günü aşarak otuz bir gün oruç tutmaz. Çünkü otuz günü doldurduğunda artık onun için oruç ayı tamam olmuştur.

d- Bir ülkede oruç tutan kimse orada yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra hilal görüldüğü için bayram yapar, daha sonra da kendi ülkesine dönerse bu durumda birkaç ihtimal söz konusu olur:

1) Kendi ülkesi de aynı şekilde yirmi dokuz gün oruç tutmuşsa orucu tamamdır.

2) Kendi ülkesi otuz gün oruç tutmuşsa bu durumda geldiği ülkede tuttuğu yirmi dokuz gün oruç onun için yeterlidir.

3) Her iki ülke de otuz gün oruç tutmuş olursa, ancak o yirmi dokuz gün tutup bayram yapmışsa -mesela kendi ülkesi geldiği ülkeden bir gün sonra oruca başlamışsa- bu durumda ihtiyatlı olan, bir günü kaza etmesidir.

14- Kendi ülkesinde orucun başladığı ilk gün henüz oruca başlamamış bir ülkeye gidip oraya yerleşen kimse için birkaç durum söz konusudur:

a- Şayet gittiği ülkede kalır ve bayramı onlarla beraber yaparsa, bu durumda eğer toplamda yirmi dokuz gün oruç tutmuşsa o ilk günü kaza eder.

b- Şayet gittiği ülkede kalır ve bayramı onlarla beraber yaparsa, ama toplamda otuz gün oruç tutmuş olursa bu durumda o ilk günü kaza edip toplamda otuz bir gün mü oruç tutacaktır, yoksa kamerî ay en fazla otuz çektiği için o günü kaza etmesi mi gerekir? Bu konu tartışmaya açıktır ve ihtiyatlı olan, o bir günü kaza etmesidir.

15- İtikafa girmek amacıyla bir mescide gitmek üzere yolculuğa çıkan kimse hakkında birkaç ihtimal söz konusudur:

a- Gideceği mescid Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî veya Mescid-i Aksa ise gitmesi caizdir.

b- Eğer bunlardan başka bir mescide gidecekse bakılır: Şayet amacı özel olarak o mescidi ziyaret etmek ve onun bulunduğu yere gitmekse bu yolculuk caiz olmaz. Ama eğer o mescidin imamının kiraati daha huşu ve huzur verici olduğu için veya o mescidde ilmî dersler yapıldığı için ya da benzeri başka bir amaçla oraya gidiyorsa bu yolculuğa çıkması caiz olur.

Mekke'yi ve Mescid-i Haram'i Ziyaretle İlgili Bazı Hükümler

1- Bir kafirin Mekke'ye, Harem sınırları içine girmesi caiz değildir. Zira Allah Teâlâ, **"Müşrikler ancak birer pisliktir. O nedenle Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar!"** (Tevbe, 28) buyurmuştur.

2- Mekke'ye gidince tavaf yapmakla ya da namaz kılmakla yetinmek de caizdir.

3- Mescid-i Haram'a girildiğinde önce iki rekat tahiyetu'l-mescid namazı kılınır. Bir kimse ilk önce tavaf yapmak isterse bu da caizdir. Tavaftan sonra ise iki rekat namaz kılar ki bu da tahiyetu'l-mescid namazı yerine geçer.

4- Mekke'de Harem bölgesi sınırları içinde kılınan namaz -ister farz ister nafil olsun- başka yerde kılınan namazlardan yüz bin kat daha sevaptır. Fıkıhçıların tamamı bu görüştedir. Namaz dışındaki ibadetlerin sevabı da kat kat fazladır, ancak onların miktarı -namazdaki gibi- belli değildir.

5- Hacılar dışında olup da Mekke'den ayrılan kimsenin veda tavafı yapması şart değildir. Çünkü bu konuda herhangi bir delil yoktur.

6- Mekke'de Harem sınırları içinde av hayvanı öldürmek ve insanların ekip diktikleri dışındaki ağaç ve bitkileri kesip koparmak caiz değildir. Fıkıhçıların tamamı bu görüştedir. Ancak meyveleri toplamak, misvak ya da ilaç yapmak için dal ve yaprakları koparmak bunun dışındadır.

Hac ve Umreyle İlgili Bazı Hükümler

1- Uçakla yolculuk yapan kişinin hac ve umre için ihrama girmesi:

a- Bu kişi evinde gusül abdesti alır ve isterse normal günlük elbiselerini, isterse ihramını giyer.

b- Uçak mikat sınırına yaklaştığı zaman, daha önce giymemişse ihramını giyer.

c- Uçak mikat sınırına geldiği zaman hac ve umre ibadetine niyet eder ve telbiye getirir.

d- İhtiyatlı davranmak için veya unutmaktan korktuğu için ihramı mikat sınırına gelmeden önce giyecek olursa caizdir. Dört mezhep imamı bu görüştedir.

2- Hac veya umre için ülkesinden gelip Cidde havaalanında inen kimse, şayet uçak mikat sınırına geldiğinde ihrama girmemişse geldiği ülkenin mikatına dönerek orada ihrama girmesi gerekir. Eğer bunu yapma imkanı yoksa o zaman

Cidde'de ihrama girer, ama fidye vermesi gerekir. Bu fidye de Mekke'de bir koyun kesip etini oranın fakirlerine dağıtmaktır. Dört mezhep imamının görüşü bu yöndedir.

3- Uçakta yolculuk yapan kimse hac veya umreye niyet eder ve mikat sınırına geldiğinde ihram elbiselerini yanına almayı unuttuğunu anarsa bu durumda üst elbisesini çıkarır ve onu rida (ihramın üst kısmı) gibi üzerine sarar. Pantolonu ise ininceye kadar üzerinde kalır. Eğer bunu yapması meşakkatliyse elbiseleri üzerinde kalır ve değişikli elbise giydiği için fidye verir. Şayet başını da bir şeyle örtmüşse onun için de ayrıca bir fidye verir. İmkan bulur bulmaz da hemen ihram giymesi gerekir.

4- Uçakla hac veya umreye giden kimse yolda uyuyakalır da ancak mikat sınırını geçtikten sonra uyanırsa, şayet mikattan önce hac veya umre ibadetine başlamaya niyet etmemişse uçaktan indikten sonra mikat sınırına gidip orada niyet eder. Bu konuda ittifak vardır. Şayet bunu yapma imkanı yoksa o zaman Harem bölgesinin sınırla-

rı dışına çıkar ve orada niyet edip ihrama girer. Ancak fidye olarak Mekke'de bir koyun kesmesi gerekir. Şayet bu kimse mikata gelmeden önce hac veya umre ibadetine niyet edip ihramını giymişse ancak mikatı geçtikten sonra uyanmışsa o zaman ihramı geçerli olur.

5- Deniz yoluyla hac veya umreye giden kimse şayet gemi herhangi bir mikat sınırının hizasından geçiyorsa orada ihrama girer. Şayet hiçbir mikat sınırının hizasından geçmiyorsa o zaman Cidde'de ihrama girer.

6- Mekke'ye ihramlı olarak giren kimsenin gelir gelmez umre yapması şart değildir.

7- Kendi ülkesinden iş ya da benzeri bir amaçla gelip mikattan geçen kimse için birkaç ihtimal söz konusudur:

a- Eğer hac veya umre yapma niyeti yoksa herhangi bir şey yapması gerekmez.

b- Şayet hac veya umre yapma imkanı olup olmayacağını bilmiyorsa mikatta ihrama girmesi gerekmez. Daha sonra imkan bulup hac veya

umreye niyet ederse, niyet ettiği yerde ihrama girer. Şayet Mekke içinde niyet etmişse o zaman Harem bölgesinin dışına çıkması gerekir. Eğer Cidde ve Bahra gibi mikat sınırlarının içinde olan bir yerde niyet etmişse oralarda ihrama girer.

c- Mikattan geçen kimsenin, şayet işi bittikten önce veya sonra hac ya da umre yapma niyeti taşıdığı halde ihrama girmemişse, ihram giymek istediğinde kendi ülkesine ait mikata gitmesi gerekir. Eğer bu imkanı yoksa ve mikat sınırlarının içinde bulunuyorsa olduğu yerde ihrama girer ve fidye olarak Mekke'de bir koyun keser. Şayet Mekke'de bulunuyorsa o zaman Harem bölgesi sınırları dışına çıkar ve aynı şekilde fidye olarak Mekke'de bir koyun keser.

8- Umre yapma niyeti taşıyan bir kadın mikattan geçtiği sırada hayızlıysa üç durum söz konusudur:

a- Eğer Mekke'deyken hayızdan temizleneceğine kanaat getirirse mikatta ihrama girip Mekke'ye gider ve temizlenmeyi bekler. Temizlendikten sonra da umresini yapar.

b- Eğer Mekke'de olduğu sürede hayızdan temizlenip temizlenemeyeceğini ya da temizlenmeden önce ayrılıp ayrılmayacağını bilemiyorsa, bu durumda isterse ihrama girer ve şartlı olarak niyet edip şöyle der:

"Ey Allah'ım! Umreye niyet ettim. Ancak bir m-niden dolayı umre yapamayacak olursam, maniyle karşılaştığım yer ihramdan çıkış yerim olsun."

Bundan sonra şayet Mekke'deyken temizlenirse umresini yapar. Temizlenmeden önce oradan çıkması gerekecek olursa da umre yapmadan çıkması caizdir. Fidyeye ve benzeri gibi herhangi bir yükümlülüğü de yoktur.

c- Umre yapmaya niyeti olan hayızlı bir kadın şayet mikattan geçerken bilgisizliği sebebiyle ihrama girmezse, Mekke'de bulunduğu süre içinde de hayızdan temizlenir ve umre yapmak isterse bu durumda geldiği ülkenin mikat sınırına gidip orada ihrama girmesi gerekir. Bu imkanı bulamazsa o zaman Harem bölgesinin dışına çıkıp ihrama girer ve umresini yapar. Fidyeye olarak da

Harem bölgesinin fakirlerine dağıtılmak üzere bir koyun keser.

9- Kadınlar hayızlıyken ihrama girebilirler. Bunu yasaklayan herhangi bir delil yoktur.

10- Seferî olan biri kurban kesmek isterse bulunduğu yerde kesebilir. Ya da isterse kendisi adına kesecek birine vekalet verebilir.

Mescid-i Nebevî'yi Ziyaretle İlgili Hükümler

1- Hangi vakitte olursa olsun Mescid-i Nebevî'yi ziyaret etmek üzere yolculuğa çıkmak -fıkıhçıların ittifakıyla- müstehaptır.

2- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kabri de dahil kabirleri ziyaret etmek için yolculuğa çıkma hususunda iki ihtimal vardır:

a- Sırf kabir ziyaretine niyet edilecek olursa bu yolculuk caiz olmaz. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

*"Sadece şu üç mescide gitmek üzere yolculuğa çıkılır: Mescid-i Haram, benim bu mescidim (Mescid-i Nebevî) ve Mescid-i Aksa..."*³⁸

b- Hem mescid hem kabir ziyaretine beraberce niyet söz konusuysa, bu durumda eğer *"Medine'ye gidersem Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in mescidini ve kabrini de ziyaret ederim"*

38 Buharî 1189, Müslim 1397.

şeklinde tali bir niyet söz konusu olursa bu caizdir. Ama yolculuktaki asıl amaç bizatihi kabri ve mescidi ziyaret etmek olursa bu caiz olmaz.

3- Bu konuda rivayet edilen şu hadisler sahih değildir:

* "Kim hac yapar da beni ziyaret etmezse beni incitmiş olur."

* "Kim kabrimi ziyaret ederse ona şefaetim hak olur."

Bu türdeki hadislerin tamamı ya uydurmadır ya da zayıftır. Hiçbiri sahih değildir. Hadis alimlerinden kalabalık bir grup böyle demişlerdir.

4- Medine'de "kırk vakit namaz kılacak kadar kalınmalıdır" ya da "bu kadar süre kalınmazsa yapılan ziyaret tam ve makbul olmaz" diye bir şey yoktur.

5- Ravza-i mutahharada nafile namaz kılmak müstehaptır. Farz namazların ise ilk safta kılınması daha faziletlidir.

6- Mescid-i Nebevi'ye giden bir kimsenin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve iki arkadaşı Ebu

Bekir ve Ömer *radiyallahu anhum*'nın kabirlerini ziyaret etmesi müstehaptır. Kabirlerin yanına varınca selam verilir ve geçilir. Kabirlerin başında fazla durulmaz, tekrar tekrar selam verilmez ve yüksek sesle konuşulmaz.

Bir kimsenin kabirlerin başında duaların kabul edileceğini ümit ederek ve bereket umarak kendisi ya da başkası için dua etmesi caiz değildir. İster kibleye dönerek isterse de kabre dönerek dua etsin fark etmez.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dua edip ondan bir şeyler istemesi, dua talep etmesi ya da kabre el yüz sürmesi de caiz değildir.

7- Kadınların kabirleri ziyaret etmeleri caiz değildir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kabirleri ziyaret eden kadınlara lanet etmiştir.³⁹ Ancak bir kadının, özel olarak ziyaret amacı olmadan bir kabristana yolu düşerse orada yatanlara selam vermesinde bir sakınca yoktur. İlim ehlinin iki görüşünden, en doğru ve sağlam olanı budur.

39 Tirmizî 1056. Tirmizî, hadisin hasen-sahih olduğunu belirtmiştir.

8- Mescid-i Nebevi'yi ziyaret eden kimse mescide her girdiğinde kabri ziyaret eder mi?

Bu hususta birkaç durum söz konusudur:

a- Bir kimsenin mescide girdiği her defasında kabri ziyaret etmesi uygun değildir. Çünkü sahabe de, tabiîn de bunu yapmamıştır. Eğer bu iyi ve uygun bir şey olsaydı onlar mutlaka yapardı.

b- Mescide girerken Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem*'e salat ve selam getirmek caizdir. Bu, sünnetle sabittir.⁴⁰

c- Yolcu olsun olmasın Medine'ye giren ve mescide giden kimsenin kabri ziyaret etmesi caizdir.

d- Bir kimse Medine'den ayrılacağı zaman Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kabrine gelip selam vermek isteyecek olursa, eğer bundaki amacı vedalaşmak ise bu caiz olup olmadığı konusunda delile ihtiyaç vardır ki böyle bir delil mevcut

⁴⁰ Nesâî, *Amelu'l-Yevm ve'l-Leyle*, 90. el-Bûsîrî, *Misbahu'z-Zucace*'de (1/97), Elbani de *Sahihu'l-Kelimi't-Tayyib*'de sahih olduğunu söylemişlerdir.

değildir. Amacı vedalaşma değil de sadece selam vermek ise o takdirde bunu yapması caizdir.

9- Bakî' kabristanlığını ve Uhud şehitlerini ziyaret etmek müstehaptır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu yapmıştır.⁴¹

10- Kûba mescidini ziyaret etmek ve orada namaz kılmak müstehaptır.⁴² Hadislerde bildirildiği üzere bunu yapan kimseye umre sevabı vardır.⁴³

11- Peki Kûba Mescidinde kılınacak olan bu namaz kerahet vakitlerinde kılınabilir mi? Bu mesele iki ihtimale de açıktır. Nitekim İbn Ömer *radıyallahu anhuma* ile ilgili olarak şöyle rivayet edilmiştir:

"İbn Ömer kuşluk vakti (kerahet vakitleri dahilinde) yalnızca şu iki günde namaz kılardı: Biri Mekke'ye gittiği gün, diğeri de Kûba Mescidi'ne gittiği gün. Şöyle ki o, her cumartesi günü Kûba

41 Müslim, 974.

42 Buharî, 1194.

43 Tirmizî, -hasen-sahih kaydıyla- 324, Hakim 4279. Hakim, sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona katılmıştır. el-Irakî de *İhya'*ya yaptığı tahriçte (1/260) isnadının sahih olduğunu belirtmiştir.

Mescidi'ne giderdi ve namaz kılmadan oradan çıkmaktan hoşlanmazdı. Orada mutlaka namaz kılar ve şöyle derdi: 'Ben burada arkadaşlarımla yaptığının aynısını yapıyorum. Ben gece veya gündüz herhangi bir saatte burada namaz kılmak isteyen birini bundan men etmem. Ancak (orada namaz kılmak için) özellikle güneşin doğuş ve batış vakitlerini tercih etmeyin.'"⁴⁴

12- Kûba Mescidi'nde kılınacak olan namazın alt sınırı, kuşluk namazında olduğu gibi, iki rekatır. Üst sınırı ise yoktur, istenildiği kadar kılınabilir.

13- Kûba Mescidinde farz ya da nafil her hangi bir namaz kılındığında bu sünnet yerine gelmiş olur.

14- Medine'de "Yedi Mescidler" olarak bilinen mescidin, Kibleteyn Mescidi'nin, Ğamame, Fetih ve Muarres mescidlerinin özel olarak ziyaret edilmesinin meşru olduğuna dair hiçbir delil yoktur. Aksine bu mescidleri, özel bir faziletleri olduğuna inanarak ziyaret etmek bidattir.

---

44 Buharî 1191, 1192.

15- Medine'ye gidecek olan birinden Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e selam götürmesini istemek doğru ve uygun bir davranış değildir. Çünkü bunu ne Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabi yapmıştır, ne de selefin böyle bir şey yaptığı rivayet edilmiştir.

Ayrıca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* "*Bana salat getirin. Zira sizin salatınız nerede olursanız olun bana ulaşır.*"⁴⁵ buyurmuştur. Kaldı ki bu konu ibadet kapsamına girdiğinden dolayı caiz olduğunu söyleyebilmek için delile ihtiyaç vardır.

16- Bir kafirin kısa bir süre kalmak için Medine'ye girmesi caizdir. Ancak oraya yerleşmesi ve orada sürekli kalması caiz değildir. Bu konuda ittifak vardır.

17- Bir kafirin, gerekli olmadıkça Mescid-i Nebvi'ye girmesi caiz değildir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

---

45 Ahmed 8804, Ebû Dâvûd 2042. İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*'de (6/488) bunun sahih olduğunu söylemiştir.

Yolculukta Kadın ve Nikahla İlgili Meseleler

1- Erkeğin, hanımına zarar ve sıkıntı doğuracak kadar uzun sürecek bir yolculuğa çıkması caiz değildir. Ancak hanımı buna razı olursa o zaman çıkabilir. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. Kocaların bu konuda gevşek ve ihmalkar davranmaktan kaçınmaları gerekir. Eşleri ve çocukları hakkında Allah'tan korkup O'nun koyduğu hükümlere riayet etmelidirler. Özellikle de fitnelerin çok ve dinin garip olduğu bu zamanda...

2- Kadının, farz olan hacca gitmek için kocasından izin alması şart değildir. Çünkü Allah'a itaat kocaya itaatten önce gelir. Nafile olan hac ve umrede ve mubah olan genel yolculuklarda izin alması ise şarttır.

3- İleride boşanmak niyetiyle evlenmek haramdır. Bu süre ister belli olsun ister belli olmasın fark etmez. Kocanın bu niyete sahip olması yeterlidir, onu açığa vurmasına gerek yoktur. Bu tür

nikah, muta ve hülle nikahlarına benzer -ki ikisi de icma ile haramdır-.

4- Kadının tek başına yolculuğa çıkması caiz değildir. Yolculuk, örfen "yolculuk" sayıldığı sürece ister uzun ister kısa olsun, ister kara yolculuğu ister hava yolculuğu olsun fark etmez. Burada önemli olan, yolculuğun neyle yapıldığı değil, gidilen mesafenin "yolculuk" sayılıp sayılmadığıdır. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur:

*"Bir kadın, yanında mahrem yakını olmadıkça yolculuğa çıkamaz/çıkmasın."*⁴⁶

Bu yasak genç olsun yaşlı olsun tüm kadınları içine almaktadır. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir.

5- Kadının yanında bulunacak olan mahrem akrabanın erkek ve akıl baliğ olması şarttır.

6- İddet bekleyen kadının yolculuğuyla ilgili birkaç durum söz konusudur:

Birinci durum: Kocasının vefatı dolayısıyla iddet bekleyen kadın. Bunda da birkaç ihtimal söz konusudur:

⁴⁶ Buharî 1862, Müslim 424.

a- Kocasının vefatı dolayısıyla iddet bekleyip yas tutan kadının, ihtiyaç olmadıkça yolculuğa çıkması caiz değildir.

b- Kadın, hac yolculuğuna çıkarsa ve yoldayken daha ihrama girmeden önce kocası ölecek olursa geri dönmesi gerekir. Eğer ihrama girmiş ve hac ibadetine başlamışsa geri dönmez ve hacını tamamlar. Umrede de aynı durum geçerlidir.

c- Kocası, yabancı bir memlekette ölen kadının -tek başına orada oturmaktan korktuğu için- ailesinin memleketine ya da güvende olacağı başka bir yere dönmek için yolculuğa çıkması caizdir. Bu durumda iddetini onların yanında bekler.

d- Kocasının yasını tutmakta olan iddetli kadının, ailesiyle yolculuğa çıkması gerekirse... eğer ailesi bir ihtiyaç için yolculuğa çıkıyorsa, onun da tek başına kalması sakıncalıysa o takdirde onlarla birlikte yolculuğa çıkması caizdir. Aynı şekilde tedavi için yolculuğa çıkması da caizdir.

e- Kocasının yasını tutmakta olan iddetli kadının, ihtiyaç olmadıkça ailesiyle birlikte seyahate

çıkması caiz değildir. Ancak ailesi onunla birlikte oturmayaya yanaşmazsa, o da kendisiyle oturup refakat edecek birini bulamazsa, tek başına kalması da sakıncalıysa o takdirde onlarla birlikte yolculuğa çıkabilir. Bu tür konularda ihtiyaç, içinde bulunulan duruma göre değerlendirilir ve ihtiyaç sınırı aşılmaz.

İkinci durum: Üç talakla ya da anlaşma yoluyla kesin olarak boşanmış olup iddet bekleyen kadın. Bu kadının, yanında mahrem bir yakını olması şartıyla yolculuğa çıkması caizdir.

Üçüncü durum: Bir veya iki talakla geri dönüş ihtimali bulunacak şekilde boşanmış olan kadın. Bu kadın, eğer kocasının evinde iddet bekliyorsa onun izni olmadan evden çıkması caiz değildir. Çünkü evlilik hükmen devam etmektedir. Şayet bu kadın, aradaki anlaşmazlık ve şiddetli geçimsizlik dolayısıyla kocasının değil de ailesinin evindeyse ve kocasından izin alması mümkün değilse, üstelik de bu durum uzun sürmüşse ve kocanın kadına zarar verme niyeti varsa, o takdirde kocasının izni olmadan yolculuğa çıkması caizdir.

Mali Konularla İlgili Bazı Meseleler

1- Para birimleri farklı olan bir ülkeden diğeri- ne para transferi yapılmasında birkaç durum söz konusudur:

a- Bir kimse -mesela- Suudî Arabistan'da bir miktar Suud riyalini dinara çevirip dinarları teslim alsa, sonra da o dinarları başka bir ülkeye gönderse bu caizdir. Bu teslim almanın hükmen olması, mesela çek, senet vb. gibi bir yolla yapılması da caizdir.

b- Bir kimse -mesela- Suudî Arabistan'da riyal- leri bir bankaya teslim etse, sonra banka o parayı dinara çevirse, ancak müşteri o dinarları gerçek anlamda fizikî olarak da çek, senet vb. gibi hükmi olarak da teslim almasa, bununla beraber banka o dinarları başka ülkedeki ilgili şahsa teslim edeceğine dair teminat verse bu caiz olmaz.

c- Bir kimse bir miktar riyali bozdurmadan, olduğu gibi ikinci bir ülkeye -mesela Türkiye'ye-

gönderse, oradaki alıcı da o riyalleri o günün kurundan Türk lirasına çevirse, sonra da oradaki ilgili yere teslim etse bu da caizdir.

2- Bir kimse başka birinden belli bir para birimi üzerinden borç alsa, sonra da o borcu başka bir para birimiyle ödemek istese bu birkaç şartla caizdir:

a- Borç alınırken borcun başka bir para birimiyle ödenmesi şart koşulmuş olmamalıdır.

b- Ödeme o günün kuru üzerinden yapılmalıdır.

c- Borcun tamamı ödenmeli, bir kısmı ödenip bir kısmı bırakılmamalıdır.

Otellerde Konaklamayla İlgili Bazı Hükümler

1- Cuma günü ikinci ezandan sonra otelde rezervasyon yapma konusunda Cuma namazına ait hükümlerle ilgili olarak daha önce geçen bölüme bakılmalıdır.

2- Otellerden ayrılırken otel odalarına konmuş olan bazı eşyaları almanın hükmü. Bu hususta iki durum söz konusudur:

a- Temizlik ürünleri, terlik, poşet, kağıt, kalem vb. gibi tüketim ürünlerini almak caizdir. Çünkü bazı oteller bunların ücretini müşteriden alır, bazıları da bunları ücretsiz hizmet olarak sunar.

b- Seccade, tartı aleti vb. gibi eşyaları almak ise caiz olmaz. Çünkü bunlar yukarıdaki kapsama girmezler.

3- Açık büfeden yemek yemek caizdir. Şayet "Burada hangi üründen ne kadar alındığı bilinmiyor. Bu da fıkhî caiz değildir" denecek olur-

sa buna şöyle cevap verilir: Buradaki bilinmezlik durumu zarara yol açacak derecede büyük değildir. Ayrıca fıkhıta da buna benzer durumlar mevcuttur.

4- Otelin restoranından yiyecek alıp görevliden izin almadan restoran dışına çıkarma konusunda iki ihtimal söz konusudur:

a- Artan yemeği daha sonra yemek üzere almak.

b- Yemeğin bir kısmını otel odasında ya da restoranın dışında yemek üzere almak.

Bu iki durumda hüküm, otel yönetimiyle müşteri arasında yapılan anlaşmaya göre belirlenir. Müslümanlar yaptıkları anlaşmalara bağlı kalır ve şartlara uyarlar.

5- Otelde konaklayan bir müşterinin, parasını ödemedi ya da görevlilerden izin almadan misafirlerini açık büfe hizmetinden faydalandırması caiz olmaz.

6- Otel müşterisinin, misafirlerini otel odasında ağırlaması -eğer bunda herhangi bir zarar ve

sıkıntı söz konusu değilse- caizdir. Çünkü otel odasını kullanma ve ondan faydalanma hakkı müşteriye aittir. Ancak otel, müşteriden başkasının odayı kullanmamasını şart koşarsa, en uygunu, müşterinin bu şarta uymasıdır. Böylece bu konudaki fikhî ihtilaftan da kurtulmuş olur.

7- Otel müşterisinin misafirinin, otel tarafından müşteriye sunulan hizmetlerden faydalanması caizdir. Bunların dışındaki hizmetlerden ise izin almadan faydalanması caiz olmaz.

8- Otellerin indirim kartlarını kullanmak eğer ücretsizse caizdir. Eğer ücret karşılığındaysa caiz değildir. Çünkü burada alışverişin içeriğinin tam olarak bilinmemesi durumu ve aldanma ihtimali söz konusudur.

9- Yabancı bir kadın ve erkeğin, yanlarında üçüncü bir kişi olmadan aynı asansörde bir arada bulunmaları caiz değildir. Çünkü burada halvet hali söz konusudur. Ancak asansörde bir erkek ve iki ya da daha fazla kadın varsa o takdirde halvet durumu ortadan kalkar.

10- Otel odasında bir kadın tek başınayken odaya (erkek) temizlik görevlisi ya da başka bir görevlinin girmesi caiz olmaz. Çünkü burada da haram olan halvet durumu söz konusudur.

11- Otel çalışanlarına bahşış verme hususunda iki ihtimal söz konusudur:

a- Bundan maksat, kendisine ayrıcalık yapılmasını sağlamak ve otel tarafından müşteriye sunulan standart hizmetlerden daha fazlasından yararlanmak ise bu rüşvettir ve kesinlikle caiz değildir.

b- Eğer maksat sadaka ve iyilikte bulunmaksa ve bahşış de özellikle otelden ayrılırken veriliyorsa, o zaman caiz olur.

12- Otel odasında içki varsa ve otel yönetimi bu içkileri çıkarmayı kabul ediyorsa müşterinin bunları çıkarttırması şarttır. Çünkü bu, kötülüğü ortadan kaldırma ve ondan uzak durma yükümlülüğü kapsamındadır. Eğer bunlar müşteriye bedava olarak sunuluyorsa ve otel için de herhangi bir zarar söz konusu olmayacaksa müşteri bunları dönebilir.

13- Otelde konaklayan kimsenin oteldeki bar ve benzeri gibi haram yerlere gitmesi caiz değildir. Çünkü müslümana böyle yerlere gitmesi yasaklanmıştır.

14- Otelde konaklayan kimsenin, otel tarafından konan şartlara uyması gerekir. Ancak bu şartlar dine ya da yapılan sözleşme içeriğine uygun değilse o zaman uyulması gerekmez.

15- Müşterinin, kendisinin ya da sorumluluğu altında olan ailesinin bozduğu, kırıp döktüğü vb. şeyleri otel yönetimine bildirmesi gerekir.

16- Otelden ayrılırken her iki tarafın yararı ve kimsenin zarara uğramaması için otel görevlilerine bilgi vermek ve oda anahtarını teslim etmek gerekir.

17- Otellerin tüzel kuruluşlara yönelik indirimlerinde iki durum söz konusudur:

a- Eğer bu kuruluş otel yönetiminde söz sahibiye bu indirim caiz olmaz. Çünkü bu, bir tür rüşvettir ve adam kayırma gibi türlü sakıncalara yol açar.

b- Eğer bu kuruluş otel yönetiminde söz sahibi değilse o zaman caiz olur. Çünkü muamelelerde aslolan, meşru olmalarıdır.

Kafir Ülkelerde Yaşayan Müslüman Azınlıklarla İlgili Bazı Hüükümler

1- Evlilik, başarı vb. gibi genel konularda kafirleri kutlamak caizdir. Ancak düşman safında olan muharip kafirler bunun dışındadır. Kafirlerin dinî bayramlarını, oruç ve benzeri gibi ibadetlerini vs. kutlamak, bayram ve kutlamalarına katılmak caiz değildir. Bunlar, ilim ehlinin icmasıyla haramdır.

2- Düşman safında olan muharip kafirler hariç hasta olan kafirleri ziyaret etmek caizdir. Nitekim Enes b. Malik *radıyallahu anh'*tan şöyle rivayet edilmiştir:

“Yahudi bir genç vardı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hizmet ederdi. Bir gün hastalandı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de onu ziyarete gitti. Başucunda oturdu ve ona ‘Müslüman ol’ dedi. Yahudi genç de yanında bulunan babasına baktı. Babası ona ‘Ebu’l-Kasım’ın dediğini yap’ dedi. Bunun üzerine o genç müslüman oldu. Peygam-

ber *sallallahu aleyhi ve sellem* de 'Onu cehennem ateşinden kurtaran Allah'a hamdolsun' diyerek oradan ayrıldı."⁴⁷

3- Bir müslümanın bir kafirin cenazesini defnetmesi caiz değildir. Ancak bunu yapacak gayrimüslim biri yoksa o zaman caiz olur.

4- Kafirlere taziyede bulunmak caizdir. Zira bunu yasaklayan herhangi bir delil yoktur. Fıkıhçıların çoğu bu görüştedir. Düşman safında olan muharip kafirlere ise taziyede bulunulmaz. Ancak onlardan gelebilecek bir tehlikeden çekiniliyorsa o zaman caiz olur.

5- Kafirlere taziyede bulunulurken, duruma uygun sözler söylenir. Ancak mallarının, nesillerinin ve güçlerinin artması ya da rahmet ve mağfirete kavuşmaları yönünde dua içeren sözler söylenmez. Bunlar yerine "Başın sağ olsun, Allah sabırlar versin" gibi sözler söylenir.

6- Kafir bir kimsenin cenazesini taşımak ve defin için uğurlamak caiz değildir. Ancak ölen kafir,

---

⁴⁷ Buharî, 1356.

müslüman bir kimsenin anası ya da babasıysa o zaman caiz olur.

7- Kafir olarak ölen birinin kabrini ziyaret etmek caizdir. Ancak ona selam verilmez ve dua edilmez.

8- Kafirlerle, farz olan zekattan, adaklardan ve kefaretlerden bir şey vermek caiz değildir. Ancak sadaka verilebilir.

9- Bir müslüman, bir şahsı müslüman sanıp ona zekat verse, sonra da onun kafir olduğu ortaya çıksa, bu durumda eğer zekatı verdiği kişinin durumunu iyice araştırıp incelemiş, ama buna rağmen hata etmişse, zekatı geçerlidir. Ancak araştırıp incelemeden vermişse o zekat geçerli değildir, tekrar vermesi gerekir.

10- Kafir ülkelerde oruç tutan bir müslüman, eğer bulunduğu ülkede İslam merkezleri varsa ve onlar da bu konularda muteber çalışmalar yapıyorlarsa, hilalin görülmesi konusunda onların vereceği bilgiler ışığında orucunu tutar. Eğer bulunduğu ülkede hilal takibi yapılmıyorsa o zaman

müslümanların yaşadığı ve hilal takibi yapan en yakın ülkeye uyar. Bu da mümkün olmazsa o zaman kendisine en yakın İslam ülkesine uyar.

11- Gecelerin veya gündüzlerin çok uzun olduğu ülkelerde oruç tutarken, eğer gün içinde gece ve gündüz oluşuyorsa bunları esas alarak oruç tutarlar. Eğer gün içinde gece ile gündüz oluşmuyorsa, yani bir ya da birkaç ay gece ve bir ya da birkaç ay gündüz yaşıyorsa bu durumda gece ve gündüzün oluştuğu en yakın ülkeyi esas alarak oruç tutarlar.

12- Kafir bir kimseyi kendi evinde ziyarete gitmek -eğer bir fitne ve dinen sakıncalı bir durum söz konusu değilse- caizdir. Şayet İslam'a davet edilebilecek biriye ve müslüman olması umulan biriye o zaman bu ziyaret müstehap olur.

13- Doğum, başarı vb. gibi genel durumlarda kafirlere hediye vermek ve onların hediyesini kabul etmek caizdir. Ancak kafirlerin verdiği hediye haram veya dinen sakıncalı bir durum söz konusuysa o zaman onu kabul etmek caiz olmaz. Aynı şekilde kafirlere dinî bayramları dolayısıyla

hediye vermek de caiz değildir. Ancak onların bir müslümana, müslümanların dinî bayramları dolayısıyla verecekleri hediye -dinen sakıncalı bir durum içermiyorsa- kabul edilebilir.

14- Kafirlerin, dinî bayramları münasebetiyle kestikleri hayvanların etinden yemek caiz değildir.

15- Kafirlerin toplantılarına ve ziyafetlerine katılmak, eğer haram unsurlar içeriyorsa caiz değildir. Ancak zaruri bir durum varsa ya da onlardan gelebilecek bir tehlikeden endişe ediliyorsa o zaman caiz olur.

16- Bir kafir hapşırıldığı/aksırıldığı zaman bir müslümanın ona -hadiste geçtiği şekliyle- hayır dua etmesi caizdir. Zira Ebu Musa *radiyallahu anh'tan* şöyle rivayet edilmiştir:

“Yahudiler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanındaiken onun kendilerine ‘*Yerhamukumullah / Allah size merhamet etsin*’ diye dua etmesini umarak numaradan hapşırırlardı. Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, onlara, ‘*Yehdikumullahu ve*

yuslihu balekum / Allah sizi hidayete erdirsin ve halinizi ıslah etsin' derdi."⁴⁸

17- Kafirlerle İslam'ın selamıyla selam vermek caiz değildir. Ancak "Günaydın," "Hayırlı sabahlar" vb. gibi sözlerle selamlaşmak caizdir. Şayet onlar bir müslümana İslam selamıyla selam verecek olurlarsa cevap olarak sadece "ve aleykum" denir.

18- Kafirlerle tokalaşmak caizdir. Kucaklaşma konusunda evla olan bunu yapmamaktır. Çünkü kucaklaşma, bir memnuniyet ve sevgi ifadesidir.

19- Kafir ülkelerde yemek yeme hususunda birkaç durum söz konusudur:

a- Sebze, meyve ve tahıl ürünleri gibi bitkisel yiyeceklerin tamamı caizdir.

b- Deniz ürünlerinden yapılan yiyecekler de caizdir.

c- Kara hayvanlarından yapılan yiyeceklere gelince, burada birkaç durum söz konusudur:

---

⁴⁸ Ahmed 19586, Tirmizî 2739. Tirmizî ve Nevevi, (*el-Ezkar*, 344) sahih olduğunu söylemiştir.

1) Mecusi, putperest, Hindu, ateist vb. gibi ehl-i kitaptan olmayan kafirlerin kestikleri hayvanları yemek haramdır. Allah'ın adını anarak ve İslamî usullere uygun olarak kesseler bile kestikleri yenmez. Bu konuda icma olduğu nakledilmiştir.

2) Ehl-i kitabın kestiği hayvanlara gelince, burada birkaç durum söz konusudur:

2a- Allah'ın adı anılarak ve dinî usullere uygun olarak kesildiği bilinen hayvanların eti yenebilir.

2b- Dinî usullere uygun olarak kesilmediği bilinen hayvanların etini yemek caiz değildir. Fakihlerin tamamı bu görüştedir.

2c- Allah'ın adı anılıp dinî usullere uygun olarak kesilip kesilmediği bilinmeyen hayvanlara gelince... bunların etini yemek de caiz olmaz. Çünkü dinî usullere uygun olarak kesilmemiş olması kuvvetle muhtemeldir. İhtiyata en uygun olan görüş budur.

3) Ehl-i kitap olup olmadıkları bilinmeyen kafirlerin kestikleri hayvanların etlerini yemek haramdır.

20- Kafirlerin kullandıkları kapları kullanmak, eğer onları içki, domuz eti vb. gibi necis/pis şeylerde kullanmadıkları biliniyorsa caizdir. Ama eğer onları necis şeylerde kullandıkları biliniyorsa ya da bu kuvvetle muhtemelse o zaman onların kullanılması caiz olmaz. Ancak eğer başka bir kap bulma imkanı olmazsa, o takdirde bunlar iyice yıkanır ve ondan sonra kullanılır. Ama eğer başka bir kap varsa o takdirde en ihtiyatlı olan, onları hiç kullanmamaktır.

21- Kafirlerin lokanta ve restoranlarında yemek yemeye gelince... eğer buralarda domuz eti, içki vb. gibi haramlar mevcutsa oralarda yemek yemek caiz olmaz. Şayet mecbur kalınacak olursa bu haramların mevcut olduğu masaya oturmak şartıyla yemek caiz olur.

22- Zorunlu hallerde lavaboya ayakta küçük abdest bozmak caizdir. Ancak elbiselere necaset bulaştırılmaması şarttır.

23- Müslümanların elbiselerinin kafirlerin elbiseleriyle bir arada yıkanmasında bir sakınca yoktur, caizdir.

24- Kafirlerin kullandığı elbiseleri yıkamadan kullanmak durumunda kalınacak olursa, eğer bu elbiseler -gömlek vb. gibi- avret yerine temas etmeyen elbiselerse giyilmesi caizdir. Ancak pantolon gibi, avret yerine temas eden giysilerse ihtiyaten yıkanmadan giyilmemelidir. Yıkandıktan sonra giyilmesi ise caizdir.

25- Kafir birine Kur'ân verme hususunda iki durum söz konusudur:

a- Kafire Kur'ân'ın -tercümesini değil de- Arapça aslını vermek caiz değildir. Çünkü kafir, necistir (manen pistir) ve Kur'ân'a saygısızlık yapma ihtimali vardır.

b- Kur'ân'ın açıklamalı tercümesini vermeye gelince eğer müslüman olması ümit edilen biriyse caizdir.

Yolculuktan Dönmeyle İlgili Meseleler

1- Yolculukta işi biten kimsenin fazla gecikmeyip hemen ailesinin yanına dönmesi müstehaptır.

2- Yolculuktan dönen kişinin eve gitmeden önce mescidde iki rekat namaz kılması müstehaptır. Şayet mescidlerin kapalı olduğu bir saatte denk gelirse, evinde kılabilir. Kerahet vaktine denk gelse de bu namazı kılmak caizdir. Çünkü bu, belli bir sebebe bağlı olarak kılınan bir namazdır. Kadınların bu namazı kılmaları konusunda ise herhangi bir delil yoktur, ama kılabilirler.

3- Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem* uzun süren bir yolculuktan dönen erkeğin evine gece vakti gitmesini yasaklamıştır.⁴⁹ Ancak önceden haber verilecek olursa o zaman caiz olur.

4- Sünnet olan, yolculuktan dönen kişinin yanına gidilmesi ve ona selam verilip “hoş geldin”

⁴⁹ Buharî 1800, Müslim 1928.

denilmesidir. Yolculuğa çıkan kişi ise eşinin dostunun yanına kendisi gider ve onlarla vedalaşarak dualarını alır.

5- Yolculuktan gelen birini görünce ayağa kalkıp ona sarılmak ve ziyaretine gitmek sünnettir.

6- Yolculuktan dönen biri için davet yemeği verilmesi ya da dönen kişinin bunu kendisi yapması müstehaptır.

Davet Yolunda...

1- Davetçi, Allah'a davet ve insanlara hayrı öğretme arzusunu yolculukta olsun diğer zamanlarda olsun her daim gönlünde taşır. Çünkü Allah'a davet, onun için, yemek ve su, hava ve yaşam kadar önemlidir. Allah'a davet onun canı ve ciğeri-dir. Bu sebeple de o davete yönelik ilmî plan ve programlar yapar.

Bunlardan bazıları şunlardır:

a- Yolculara, güvenilir alimlere ait kitaplar ve broşürler dağıtmak, yine bunları yol üstündeki mescitlere bırakmak.

b- Yolculuklarda ders, yarışma ve bazı surelerin, hadislerin ve duaların ezberlenmesi gibi faydalı programların yapılması.

c- Yolculuk, çocukların gerek dinî eğitimi açısından gerekse de onlarla daha uzun vakit geçirme yönünden bir fırsattır. Bu fırsatın iyi değerlendirilmesi gerekir.

d- Akrabaların ve eş-dostun ziyaret edilerek sıla-i rahim yapılması.

e- İlim talebelerinin, davetçilerin, hayır ve da-vet derneklerinin ziyaret edilerek onlardan isti-fade edilmesi ve hayır, iyilik ve takvada karşılıklı tavsiye ve nasihatlerde bulunulması.

f- Yolculukta ihtiyaç duyulacak olan kitapları yanına almak ve kütüphane ziyaretleri yapmak.

Kitaba son verirken Yüce Allah'tan,
faydalı ilim ve salih amel diliyor, amel-
lerimize, ömürlerimize, nesillerimize
ve eşlerimize bereket ihsan etmesini,
kalplerimizi ve nefislerimizi temizleyip
arındırmasını, İslam'ı ve Müslümanları
korumasını niyaz ediyorum.

Fehd b. Yahya el-Amari

3. baskı 01/01/1437

famary1@gmail.com

Mescid-i Haram

İçindekiler

Giriş.....	5
Yolculuğun Bazı Faydaları	10

Yolculukla İlgili Hükümler

1. Yolculuk Hükümleri Uygulanacak Yolculuğun Tanımı ve İlgili Meseleler.....	15
2. Yolculukla İlgili Temel Hükümler.....	19
3. Yolculuk Yönünden İnsanların Durumu.....	23
4. Yolculuk Adabı.....	31
* Yolculuk için anne-babadan izin isteme konusunda birkaç durum söz konusudur.....	31
* Ana-babaya itaatte, meydana gelebilecek fayda ve zarar ölçü alınır. Buna göre de birkaç durum söz konusudur:	33
* Selefin yolculara yönelik bazı tavsiyeleri.....	39
* Yolculukta Kafile Başkanı Seçmek.....	43
* Yolculukta Yapılacak Dualar.....	45

* Yolculukla İlgili Güzel Sözler:.....	52
5. İtikatla İlgili Meseleler	54
6. Temizlik ve Abdestle İlgili Hükümler.....	59
7. Ezanla İlgili Hükümler	65
8. Namazla İlgili Hükümler	67
9. Yolcunun Yolcu Olmayana, Yolcu Olmayanın Yolcuya İmamlık Yapmasıyla İlgili Hükümler	82
10. Yolculukta Namazları Cem Etmekle İlgili Hükümler	90
* İslâm Alimlerinin Yolculuk Sırasında Vakitlerini İyi Değerlendirmelerine Dair Bazı Örnekler:.....	98
* İyiliksever Yolcular:.....	98
11. Cuma Namazıyla İlgili Hükümler.....	100
12. Bayramla İlgili Hükümler	107
13. Zekatla İlgili Hükümler.....	108
14. Oruçla İlgili Hükümler.....	110
15. Mekke'yi ve Mescid-i Haram'ı Ziyaretle	

<i>Yolcu'nun El Kitabı</i>	159
İlgili Bazı Hükümler.....	116
16. Hac ve Umreyle İlgili Bazı Hükümler.....	118
17. Mescid-i Nebevi'yi Ziyaretle İlgili Hükümler.....	124
18. Yolculukta Kadın ve Nikahla İlgili Meseleler..	131
19. Malî Konularla İlgili Bazı Meseleler.....	135
20. Otellerde Konaklamayla İlgili Bazı Hükümler.....	137
21. Kafir Ülkelerde Yaşayan Müslüman Azınlıklarla İlgili Bazı Hükümler.....	143
22. Yolculuktan Dönmeyle İlgili Meseleler.....	152
23. Davet Yolunda.....	154
İçindekiler... ..	157

*“Allah’ım! Bu kitabı; yazan, okuyan,
dinleyen ve yayımlayan
için faydalı kıl.”*

مَسْئَلَةٌ لِّلَّهِ

Guraba Yayınevi;
Asr-ı Saadette yaşanan İslâm’ı
yayma yolculuğunda kaliteli, seviyeli ve
yararlı eserler yayınlamaya
devam ediyor.

Dualarınız sayesinde daha güzel eserler
yayınlamayı ümid ediyoruz.

guraba
yayında bir marka